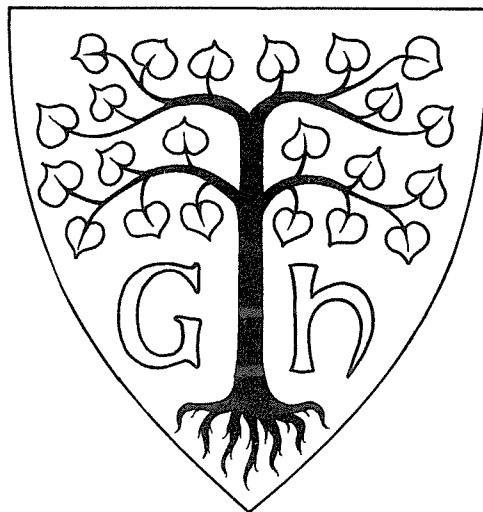

LISTY
GENEALOGICKÉ A HERALDICKE
SPOLEČNOSTI V PRAZE

ACTA
GENEALOGICA AC HERALDICA

ROČNÍK - 11

1991

ČÍSLO 1-2

Ilustrace - linoryt: Jan Oulík

Obsah čísla 1 - 2 / 1991

Ročník 11

<i>Jan Júna</i> , Nositelé různých tvarů příjmení Júna 1287-1692	1
<i>Lubomír Mazuch</i> , Nejstarší chrudimská matrika z let 1630-1658.....	3
<i>Karel Říčař</i> , Uspořádání a obsah rodové kroniky Janebů 1650-1990.....	7
<i>Jaroslav Honc</i> , Rod mlýnáře Václava Krále (z. 1671)	13
<i>Rudolf Melichar</i> , První kurs pro pokročilé badatele	21
<i>Jan Oulík</i> , Neznámý znak.....	22
<i>Jaroslava Honcová</i> , Dvě ztráty české genealogie v roce 1990	24
<i>Jan Oulík</i> , Pražské cechovní památky.....	28
<i>Jiří Svoboda</i> , Kobylky v Čechách	31

Nositelé různých tvarů příjmení Júna

1287 - 1682

Jan Júna

Je zákonitou skutečností, že před genealogem vyvstane dříve či později otázka vzniku a významu rodového jména. Vznik a změny našich příjmení patří do oboru filologů i genealogů a existuje značný počet knih a studií o českých příjmeních, ke kterým patří i nedávno vyšlá kniha D. Moldánové "Naše příjmení" v roce 1983. Příjmení Jún, Jun podle této autorky vzniklo ze jmenného tvaru přídavného jména "juný", mladý křepký, ale někdy též z John, viz Jóhen s nářečovou formou o-u, tedy Juna, Júna, Junek (někdy za Jung z německého přídavného jména "jung" mladý), Junek, Junas, Junášek. Příjmení Jóhen patrně z německého oslabeného osobního jména Johan (a-e), John (se zánikem -e-), Jón - počeštěné, někdy snad z osobního jména Jonáš. Skutečně se naše rodové jméno různí v jednotlivých větví rodu, např. Joun, Juna, Júna, Jouna, Junek atd.

Tento souhrnný přehled výskytu různých tvarů příjmení Júna spolu s uvedením pramenů samozřejmě není konečný, ale je výsledkem patnáctiletého bádání a hledání údajů. K tomu jsem prostudoval kolem 300 knih, týkajících se úzké regionální historie. Na přehled navazuji dějiny jednotlivých větví podle místa výskytu a to podle abecedy. Na úvod je vždy vypsána stručná historie vesnice nebo tvrze v nich se vyskytující a na závěr bibliografie k danému místu. K tomuto přehledu rodových větví Júna a pod. je sestaven seznam spolupracovníků z řad příbuzných i ostatních, bez jejichž přispění bych tuto práci nemohl dokončit.

Chronologický přehled výskytu různých tvarů příjmení Júna spolu s uvedením pramenů

- 1287 Junoš, předek rodu Junošů v Praze, Plzni a Sobíně. Rod připomínán do roku 1365 (Tomek - Dějiny Prahy, Sedláčkovy - Hrady a zámky, Plzeňský listinář).
- 1377 Junka, manželka Hanléka v Jičíně (F. Menšík - Soudní kniha města Jičína 1898).
- 1377 Mikuláš Juniš z Týnce, předek rodu z Vladků z Týna, připomínaného do roku 1505 (Hrady a zámky, Listinář Plzeň).
- 1384 Jun, kanovník ve Staré Boleslavi (J. Prášek - Okres Brandýs nad Labem, 1875).
- 1399 Juniš z Putnova, předek rodu Vladků Junišů z Putnova, Malešických z Putnova stejného erbu jako rodu Vladků z Týna, připomínaného do roku 1638 (Hrady a zámky, Listinář Plzeň).
- 1409 Jouna, puškar a lapka na Českém Heršláknu (Rožmberská popravčí kniha).

- 1471 Juon, válečník na hradě Helfenburce u Litoměřic (článek Venkov 22.8.1937).
- 1507 Jan Juon, předek rodu Júnů v Pardubicích (Sakař - Dějiny Pardubic, 1928 - 32).
- 1554 Júna, měšťan Starého Města Pražského (kartotéka Dr. Mirko Volfa z Dobrovice).
- 1567 Jan Junek, udělen mu šlechtický predikát Poršický v. Roklin (A. Doerr, Der Adel der böhmischen Kronländer, 1900).
- 1584 Adam Júna, mlynář v Mladé Boleslavi, svatba s Martou dcerou zemřelého Řehoře, koželuha (svatební smlouva).
- 1600 Vit Júna, měšťan v Litoměřicích, svatba s Annou Málkovou, 1637 (matrika oddaných v Litoměřicích).
- 1600 Júna, hospodář v Podoli pod Bezdězem (Ferdinand Šimáček - Paměti města Bělé pod Bezdězem, str. 185).
- 1600 Jan Jun, hospodář ve vsi Stolina u Rýzmburka a Jan Kuna, sedlák v Olešnici u Rýzmburka (časopis Společnosti přátel starožitnictví, 1894).
- 1628 Jáchym Jung, hejtman libereckého panství, udělen mu predikát von Jungenfels (Bibliografie české práce heraldické 1901 - 1980, str. 123).
- 1641 Jan Jungen, povýšen do stavu svobodných pánů (A. v. Doerr, Der Adel).
- 1651 Pavel Júna, sedlák, 32 let, nekatolík, manželka Magdalena, 29 let, nekatolička (Seznam podle viry, Boleslavsko, ves Tásada).

Berní ruly pro jednotlivé kraje

Ondřej Jun, sedlák, Dolejší Záboří, potomci se připomínají po roce 1900 (Práchenský kraj, č. 27, noviny Venkov 22.8.1937).

Jiřík Jun, ves Čavyně u Vodňan (Práchenský kraj).

Matěj Jun, chalupník, Suchý Důl u Police nad Metují (Hradecký kraj I, č.12).

Adam Jun, hospodář, Bolehošt (Hradecký kraj I, str. 196).

Jiřík Júna, rolník, Zahrádčice u Martinic (Čáslavský kraj, str. 563).

Pavel Juna, sedlák, Stakory u Mladé Boleslavi (Boleslavský kraj).

- 1658 Jan Júna, sedlák, Němčice u Kolina (Matrika M 8,I,2,3).
- 1668 Jan Jiří Joun, udělen mu predikát von Jonen (A. v. Doerr - Der Adel).
- 1682 Jiří Leopold Jungk, udělen mu rytířský stav (A. v. Doerr - Der Adel).

Nejstarší chrudimská matrika z let 1630-1658

(stručný přehled míst a příjmení).

Lubomír Mazuch

Ve Státním archivu v Zámrsku je uložena jedna z nejstarších matrik Východočeského kraje - matrika města Chrudimi a "vesnic přináležejících" psaná v letech 1630 - 1658. Skládá se ze šesti částí, ve kterých jsou zaznamenána narození a křty dětí v Chrudimi "pořádně narozených", děti "chrudimských podruhů", děti narozených ve "vesnicích k městu přináležejících", děti "nepořádně narozených", sňatky z let 1647 - 1655 a "memoriál aneb paměti hodné poznamenání". Zápisů většinou českých je bezmála dva a půl tisíc.

Pro badatele, kterým čas, věk, dnes aktuální finanční problémy nebo jiné důvody nedovolují cestu do odlehlého Zámrsku, v neposlední řadě také ohledy k cenné archiválii, která mnohdy zbytečným listováním trpí, uvádím ve stručnosti přehled míst a příjmení, která se v této matrice vyskytuji. Sama matrika bude v nejbližší době vydána s podrobným rejstříkem.

Přehled míst

Barchov, Benátky, Bezděkov, Bieska, Bílovany, Blata, Blažkov, Bližňovice, Bohdaneč, Bojanov, Božice, Brod Č., Budějovice Č., Budín, Bylany - Cerekvice - Čankovice, Čáslav, Čejkovice, Čepí, Černošice, Čívice, Čížovice - Dažice, Deblov, Dobranec, Dobrovlice, Dobrovíkov, Drahocovice, Dřevnice, Dršiny, Dubany, Důl Š., Dvačkovice, Dvořiště, Dymokury - Hamry, Hermansluf, Hlýškov, Hněvice, Hodkovice, Horky, Hořice, Hostovlice, Hrádek, Hradiště - Choceň, Chotěnice, Chotětov, Chrudim - Jeníkovice, Jesenčany, Jezbořice, Jičín, Jihlava, Jilovice, Jindřichovice, Karlštejn, Kerhartice, Konárovice, Kočí, Kojetín, Kolin, Kolovice, Kostelec, Kostelec n. o., Kovářov, Kovno, Kozlov, Krakov, Krasnice, Kratoňohy, Křenovice, Křižanovice, Kunčí, Kunětice - Lán na Důlku, Lhota Ú., Lhotice, Loučky, Lubné, Lukavice, Lukavičky, Lybanice - Markvartice, Materov, Medlešice, Mazilesice, Městec H., Městec N., Miletín, Misburk, Mnichov, Morašice - Nabočany, Nasavrky, Němce - Odrnice, Olešná, Opatovice, Opava, Opočinek, Orel, Ostřešany - Pardubice, Platěnice, Poděbrady, Podol, Pohled, Pochobradý, Polánky, Petříkov, Poličany, Polička, Proseč, Prostějov, Předměstí, Přelouč, Přestavlky, Přítoky - Radonín, Ranná, Rateničce, Regenberg, Rokytno, Rosice, Roveň, Rozhovice, Rychnov, Rytířtov - Samářov, Skály, Slatiňany, Slepotice, Sloupnice, Sobětuchy, Solnice, Stojice, Strakov, Strojovice, Stude, Svidnice, Střezmítice, Stuchlovice, Sudliště, Svinčany, Stairmark - Šeběj-ravice, Škrovát, Špimberk, Štičany - Tišnov, Topol, Trnová, Třpišov, Trutnov, Třebice, Třebová M., Třebotice, Třibřichy, Tuněchody, Týn, Týnec, Týnice R., Týniště - Uhřetice, Uhřinéves, Újezd, Ústi - Včelákov, Vejvanovice, Vesec, Vižky, Vlčina, Vlčnov, Vojetice, Vortová, Vratislavice, Všechny, Veselí V., Výsonín - Zaječice, Zalažany, Zálužany, Zásada - Žestoky, Žitava, Žumberk.

Přehled příjmení

Abin, Alanoid, Alexander, Andres, Andrle, Antoš, Apatykář,
Auřecký - Balík, Balším, Bareš, Barchovec, Barchovský, Bártá,
Barták, Bartončík, Bartůněk, Barvínek, Baštovský, Bataliský,
Bauš, Bedrle, Bednář, Becher, Bekerus, Bém, Beneš, Bér, Beran,
Beránek, Bergman, Bernard, Berounský, Bezecta, Bezstarosta, Be-
zytka, Beženkl, Bělič, Bělský, Bělinský, Bílek, Bílinský, Bily,
Blatnický, Bláha, Blauma, Blažek, Blecha, Blia, Blúma, Bobrovský,
Boček, Boháček, Bodanecký, Bol, Boleslavský, Bonaventura, Bons,
Borek, Borovanský, Borovec, Bořek, Borovnický, Boukal, Božek,
Bradka, Branný, Braulík, Brliček, Broumovský, Brozanský, Brynys,
Brzák, Břeclavský, Břečka, Březina, Březovský, Břichnáč, Břízek,
Bubák, Bubal, Bubeníček, Bucek, Budějovský, Budínský, Budislav-
ský, Budovec, Buch, Buliš, Buloch, Bureček, Buryš, Buřík, Bušek,
Bydžovský - Cibulka, Cihlář, Cikán, Cikánek, Cvetler - Čakovský,
Čapek, Čáslavský, Čech, Čechtický, Čejka, Čenský, Čeradský, Čer-
mák, Černický, Černohorský, Černý, Červenka, Červený, Červinka,
Čibicar, Čihák, Čihař, Čížek, Črochař, Čudla - Daněk, Daremka,
Dašický, Dejnožka, Dědek, Děvečka, Dědič, Divoký, Dlouhý, Dmej-
chal, Dobrovолнý, Dohnal, Dolanský, Doležal, Domek, Domlčel, Do-
volil, Dostál, Doubek, Douda, Dr, Drážek, Dražkovský, Drahoš,
Drahota, Drajer, Drašner, Dražovský, Drejlink, Drozd, Dršina,
Drška, Drtil, Drtina, Dry, Dryáčník, Dub, Duchek, Dupal, Dušánek,
Dušarský, Dvačíský, Dvačkovský, Dva vojáci, Dvořáček, Dvořák,
Dvorský, Dvorský, Dyndiš - Ebik, Efim, Esin, Eych - Fajfer, Fal-
týn, Fanta, Fejfar, Fiala, Fidler, Filipes, Fipan, Flam, Florián,
Forejt, Franc, Francouz, Franfurtský, Freiberk, Fric, Fris - Gre-
gorides, Grub - Hadima, Hájek, Hajný, Hála, Handy, Hanuš, Hanzel,
Hamza, Hampl, Hartl, Hložek, Hlíšek, Hněvivý, Hastrman, Hauba,
Hauser, Havel, Havlíček, Havlin, Havránek, Hazler, Hebký, Hejt-
man, Helikovský, Hemerka, Henč, Hertle, Hlad, Hladík, Hladký,
Hlaváček, Hlavatý, Hlina, Hložek, Hlíšek, Hněvivý, Hof, Hofman,
Hojka, Hok, Holíský, Holíš, Hols, Holub, Holý, Honzík, Hora, Ho-
ráček, Horák, Horant, Hořčíčka, Houser, Houslička, Hovorka, Hra-
decký, Hrbáč, Hrbek, Hrdlička, Hrdý, Hromádka, Hromštík, Hrubeš,
Hruský, Hruše, Hruška, Hubáček, Hubený, Hurtík, Hudeček, Hutní-
ček, Husák, Huvička, Hybler, Hyksa - Chalupa, Cham, Charvát,
Chládek, Chlumecký, Chlupáček, Chmel, Chmelík, Chmur, Cho-
censký, Choděnský, Chorvát, Charamza, Chramosta, Chrápek, Chrá-
pal, Chudoba, Chudomel, Chrudimský, Chvojka - Jabluňka, Jakub,
Jakubáč, Jandečka, Janeček, Janota, Janoušek, Jansa, Jaroš, Jebe-
ra, Jedlička, Jelínek, Jeníček, Jeřábek, Jičínský, Jilek, Jíra,
Jiráň, Jirmásek, Johanides, Jonák, Jonáš, Juliš, Junek - Kabrda,
Kadlec, Kadleček, Kajka, Kalfas, Kalina, Kalivoda, Kalous, Kaňka,
Kapr, Karásek, Karban, Karholec, Karliček, Karpíšek, Karta, Kasa-
lický, Kašpar, Kecina, Kedrle, Kincík, Klas, Klimeš, Klobása, Kni-
ja, Knižeba, Knižek, Knižka, Knob, Knobloch, Kobrle, Kočí, Kočka,
Kohout, Kolář, Kolinec, Kolinský, Konečný, Koniček, Konvalina, Ko-
páček, Kopačický, Kopecký, Kopidlinský, Kopilides, Korbel, Korna,
Kotlář, Kotrba, Kotrč, Koubek, Kout, Koutský, Koval, Kovář, Kra-
jíček, Král, Krátký, Kratochvíl, Krejčí, Krejza, Krčmář, Kroupa,
Kručka, Krupka, Kruška, Kříčka, Křívka, Křtíšel, Kubata, Kubeš,

Kubiňák, Kubka, Kučera, Kudláček, Kudrna, Kudrnka, Kuchař, Kulhánek, Kulhavý, Kulík, Kuthohorský, Kyčmejd, Kyčnágl, Kysela, Kytler - Lahůlek, Lanýž, Lavička, Láznek, Libenský, Libochleb, Lízal, Lokaj, Loudil, Lucek, Ludvík, Lukáš, Lybarský, Lýkovský, Lýsa, Lyšovský - Macek, Mácek, Madys, Macháček, Majzler, Makes, Malásek, Málek, Malík, Malý, Marek, Mareš, Maryška, Matějka, Matějíček, Matoušek, Mazanec, Mazuch, Meduna, Mermelka, Michálek, Mikl, Mikeš, Mládek, Mladší, Mladý, Mlehoň, Mlékoň, Mlynář, Mocák, Monš, Moravec, Morávek, Moravický, Mostecký, Motyčka, Motýlek, Mrávek, Mrázek, Mrzka, Mrchca, Mudruňka, Musil, Mušketýr, Muzikár, Mydlář, Myška - Nabočanský, Nádeník, Nadseda, Nádvorník, Najpauer, Najtrik, Napstán, Navrátil, Načesánek, Nedvěd, Nechánický, Nechvile, Nejedlý, Nekřupka, Neplecha, Němec, Němeček, Němelík, Nešper, Neustupa, Ničovský, Novák, Novotný, Nuhera - Obrman, Odehnal, Oliva, Ondráček, Opatový, Orel, Ostravský - Pacholek, Pajer, Palma, Palec, Panbera, Papoušek, Páral, Pariásek, Pardubský, Pařaska, Pastucha, Pastýř, Patočka, Paul, Pavel, Pavlík, Pazler, Pecka, Pečenka, Pekárek, Pekař, Pecha, Pecháč, Pelikán, Pelc, Penizek, Pelhřimovský, Perštějnský, Peterka, Petr, Petráň, Petříkovský, Petřžilka, Pěkný, Pětivoký, Pilkl, Pilař, Pinčara, Pinvička, Pirko, Písář, Pisecký, Piskač, Piša, Pištinek, Plechota, Pleskot, Pletický, Plch, Plitický, Plocek, Podávka, Podrhu, Pohanič, Pochobradský, Pokorný, Pol, Polák, Polin, Poličský, Polívka, Polštář, Poslýř, Pospišil, Postl, Potěšil, Potůček, Prašátko, Prášek, Pražák, Prchal, Primas, Procházka, Prokop, Prorok, Provazník, Prskáček, Prusek, Pryška, Přástka, Přezka, Přibyl, Přibyslavský, Přihaněč, Přihoda, Psotnovský, Pštros, Puček, Puďalač, Pulpán, Puškař, Pýcha, Pyskač, Pyška, Pytlák, Pyskáček - Rabl, Radiměrský, Rafát, Rajk, Rakovnický, Rambal, Ranzle, Rauš, Reis, Reiter, Remza, Restl, Richter, Ringer, Rosípal, Roháček, Rothanzl, Roubal, Roubinek, Roubka, Rovenský, Rožeň, Rude, Rudl, Růžička, Rydler, Rygl, Rychlý, Rychnovský, Rychtář, Ryšánek, Ryšavý, Ryškov - Řehák, Řemeslo, Řezbář, Řezáč, Řezniček, Říha - Sabra, Sadilek, Sachnický, Santa, Sedlák, Sedláček, Sedlčanský, Sedmíkrása, Sedrál, Sejman, Sekal, Sepauer, Sepaus, Sezemský, Skřivánek, Sklenář, Skočílek, Skutecký, Slabý, Sládek, Slánka, Slavík, Slivka, Sluha, Sluka, Smetana, Smeták, Smolík, Smrkček, Soběkoupil, Soběslavský, Sobotka, Sokol, Solnický, Sošický, Souček, Soukal, Soukup, Spilitides, Spurný, Srbek, Srna, Stárek, Stanský, Staněk, Starý, Staska, Stehlík, Strada, Straka, Strašecký, Střebovský, Strkovský, Strnad, Střibrný, Střibříšský, Sud, Suda, Suchánek, Suchý, Svoboda, Sychlendr, Sýkora, Synek, Syrůček, Syrný - Šafář, Šafařík, Šafránek, Šandera, Šárka, Šašejka, Šatal, Šbrata, Šavrda, Šebestián, Šebek, Šedivý, Šejnoha, Šerdiner, Šice, Šídlo, Šimoníček, Šimrda, Šindelář, Širpilejde, Šiška, Školík, Škondam, Škultet, Škura, Šlotvář, Šmajdl, Šmejkal, Šmit, Šmitberger, Šmidla, Šnekař, Špalek, Špánek, Špáta, Špilides, Šrámek, Šrejberk, Šruta, Štajdner, Štenc, Štěpán, Štětina, Štástka, Štastný, Štěrba, Štukař, Šturm, Šulc, Šura, Šustka, Švec - Tadeáš, Táborský, Tamchyna, Tepera, Tepster, Tesánek, Tesař, Tkadlec, Tlapák, Tlapka, Tmej, Tobolka, Tomášek, Tomáško, Tomek, Tomiško, Topolpský, Topolštík, Trkola, Trnka, Trojovský, Třebeticcký, Třebický, Třešnička, Tuček, Tuhý, Tuliček, Tuněchodský, Tujaj, Turek, Tvrzniček, Týnecký, Tzernovský - Ubriček, Uce,

Úhorek, Uhřetický, Ulbricht, Uličný, Unčík, Unhošťský, Urválek,
Úředník - Vacek, Vacháček, Vachek, Valenta, Valuba, Vamberský,
Vaněk, Vaniček, Vanší, Vanuš, Vaňkovský, Vápeník, Vašák, Vávra,
Vavruška, Vaztálek, Velák, Velebný, Velely, Velenský, Velišek,
Velvarský, Venclík, Venštík, Veraštínek, Vedrský, Veselý, Věž,
Vičovský, Viktorin, Vichnar, Vinař, Violka, Višek, Vít, Vizovský,
Vlach, Vlast, Vlášek, Vlečka, Vlček, Vlk, Vobroubek, Voděradský,
Vodička, Voják, Vojtěch, Volej, Volimečský, Vomáčka, Vondráček,
Vondrák, Vondruška, Vonka, Vopršálek, Voršovský, Voršíšek, Vosa,
Vosmažil, Vošadýlek, Vošahlik, Vous, Voženilek, Vrabec, Vrána,
Vranka, Vraštil, Vrba, Vrchl, Vrchlabský, Vrchovický, Vrtal,
Vrtíl, Vrubský, Vřeštálek, Vudl, Výborný, Vydmón, Vyhánovský,
Vyhýrka, Vyskočil, Vytlačil - Zabský, Zabší, Začobka, Zahradá,
Záchlumecký, Zajíć, Zajíček, Záruba, Zaušovský, Závazník, Zavřel,
Zedník, Zelenka, Zelt, Zeman, Zemeský, Zilger, Zima, Zitko, Zi-
van, Zizovský, Zlatník, Zlatohlávek, Zmastił, Znadlička, Znojem-
ský, Zoubek, Ztuhlý, Zumrhýl, Zuna, Zrečl - Žaloudek, Žamberský,
Ždanický, Žebrák, Žehušický, Žejdliček, Ženatý, Žitavský, Židek,
Žluva.

Pramen: SOA Zámrsk, matrika Chrudim NO inv. č. 947

Uspořádání a obsah rodové kroniky Janebů 1650-1990

Karel Říčař

Důvody, které mě vedly ke genealogické práci o své rodině, byly tři; 1. nejasnosti v rodových dokladech předků, 2. cizokrajná jména Sequard a Rulle v rodině se vyskytující a 3. uvědomění, že o svých předcích vím jen málo. Znám životopis rodičů a snad částečně i prarodičů, ale vše je zamlžené. Pustil jsem se tedy do hledání. Pracoval jsem se snahou zachovat potomkům materiál, který by ukázal, jaci byli členové naší rodiny. Přitom jsem nebyl veden touhou po ujištění, zdali předkové třeba nepocházeli ze šlechtických rodů, ani pátrání po rodinných pikantnostech. Bylo to pouze úsilí poznat, jak naši předkové žili a co dělali. Byl jsem veden snahou opřít se jen o historickou pravdu a nespoléhat se na dohady, zkazky a případně na osobní přání.

Celou rodovou kroniku, rodopois Janebů, jsem zpracoval do sedmi svazků: I. rodopis Janebů - 1. část, II. rodopis Janebů - 2. část, III. fotodokumentace, IV. rodopisný fond, kopie dokladů, V. výpisky z matrik, VI. výpisky z různých pramenů a fondů, VII. depozitář dokladů, informací o rodu Janeba, které nebyly použity, ale zůstávají pro další bádání. Oba první svazky jsou rozpracovány do 14ti kapitol: 1. úvod do rodopisu, 2. rodokmeny (rozrody) rodu Janeba, 3. rodové a osobní listy jednotlivých členů rodu, 4. životopisy členů rodu, 5. co dělali a čím se žili Janebové, 6. majetkové a hospodářké poměry Janebů, 7. kolébka rodu, místopis Horního Jelení, 8. historie Horního Jelení, 9. český jazyk, pouto rodu, 10. statistické přehledy rodu, 11. zdravotní stav členů rodu, 12. seznam dokladů a pramenů, 13. vynikající jednotlivci rodu a 14. památky na členy rodu.

V úvodu janebské rodové kroniky (rodopisu) popisují, jak se při sestavování rodopisu postupovalo, z čeho se čerpaly podklady, na jaké potíže se naráželo, především na nepřesnost údajů v matrikách a na označování žen jen křestním jménem, na označování chalup v gruntovních knihách před zavedením domovních čísel na konci 18. století a na potíže při čtení rukopisů.

Vlastní kapitola 2. Rozrody (rodokmeny, rodopisné giagramy) je rozdělena na dvě části, na historický rodokmen (rozrod) počínající Kašparem Janebou r. 1650 a jdoucí do r. 1957 a na současný rodokmen (rozrod) od Josefa Janeby až do dnešních dnů.

Sestavení grafu rozrodu není cílem rodopisné práce, ale je jedním z prostředků umožňujícím orientovat se v minulosti rodu a tím získat poznání hloubky a plastičnosti života příslušného předka v pokolení.

Každá osoba uvedená v rozrodu má přiřazen znak, který přesně určuje zařazení jednotlivce do rodokmenu, ale i do pokolení a jeho umístění v něm. Zejména při shodnosti jmen osob v pokolení je znak zjednodušující pomůckou. Samotný znak se skládá z písemného označení rodu Ja - Janeba, to je rodový znak a z číselného označení tj. osobní znak člena rodu, a pokolení. První číslo je pořadové označení pokolení. Číslo 0 mám já, moji bratrance a sestrenice. Čísla 1 - 8 mají předkové otec, děd, praděd atd. Proč jsem zvolil čislování vzrůstající se vzdalujícím se letopočtům ode mne a tedy od nuly? Soudím, že to odpovídá historické praxi. Letopočty se určují také od jedné rozhodující hranice (od narození Krista). Od nuly se letopočty vzdalující do starověku zvětšují, takže rok 315 p.K. znamená 315 před Kristem. V rodopise zvětšující se číselné hodnoty 1 - 8 vyznačují vzdalování se doby, ve které pokolení žilo od pokolení dnešního (nulového). Takto označované osoby patří do rozrodu historického. Členové současného rozrodu jsou označování dvojcíslím 01, 02, 03 atd., ve kterém první číslo je vždy 0 a druhé číslo označuje vzdálenost od pokolení nulových členů rodopisu. Někteří badatelé používají také označování členů rozrodu čísky, ale čísluji obráceně. Se vzdalujícím se pokolením se číslo zmenšuje. Číslo pokolení je od číselného označení člena odděleno tečkou. Tato čísla jsou přidělena průběžně. Pro označení větví rodokmenu mohou mít tyto větve přiděleny skupiny dvojcísel např. 20, 30, 40 ... 90. Jsou to členové rozrodu patřící do jedné roviny pokolení - bratrance, sestrenice. Označení Ja4.1 např. přísluší členu Janebu ve čtvrtém pokolení ode mne a prvnímu členu. Číslo 1 přiděluji členu příslušnému do větve - linie mnou sledované.

Manželky jsou označovány číslem manžela a připojením čísla 1, 2 nebo 3 označující případné pořadí manželství. Např. označení Ja 7.1 2 znamená, že se jedná o příslušnici rodu Janeba patřící do 7. pokolení ode mne, je manželkou Janeby 7.1 a to druhou. Manželky přejímají písemné označení rodu až při sňatku. Do té doby si ponechávají označení svého rodu. Toto označování rodu si vyžaduje, aby v popisu rozrodu byl na začátku uveden seznam použitých rodových označení.

Toto označování členů rodokmenu mně velmi pomáhalo, zejména při vyhledávání dokladů z fondů, při zjišťování vzájemných rodových vazeb, při evidenci dokladů a jejich označování.

Rodové a osobní listy rodu Janebů od r. 1650 do současnosti, tvoří kapitolu 3. Janebovského rodopisu. Každý člen rozrodu Ja8 až Ja1 má svůj rodový list. Ten obsahuje osobní údaje střena a jeho manželky, narození, svatby a úmrtí. Dále v něm jsou uvedeny i obdobné údaje jeho otce, matky, děda a babky. V dolní části listu jsou zapsání jejich dětí, případně s uvedenými manželkami. Zadní strana rodového listu obsahuje údaje o svědcích při křtech a svatbě, dále údaje o přípravě k zaměstnání a konečně zaměstnání a činnost střena, jeho nemoci a příčinu smrti. Pro úplnost pohledu na jeho život je zde uvedeno jaký měl majetek.

Členové současného pokolení Ja0 až Ja03 nemají rodové listy, ale osobní listy. Tyto jsou jednodušší a zachycují pouze osobní údaje člena v současné době. Kromě osobních údajů (narození, svatba, úmrtí) uvádí osobní list vzdělání, vyučení, zaměstnání, veřejnou činnost, záliby a koničky jednotlivců. Rodové a osobní listy podávají pouze přehled osobních dat. Popis života zachycuje životopisy.

Životopisy členů rodu v kapitole 4. Janebovské rodové kroniky (rodopisu) jsou také rozděleny do dvou skupin, pro pokolení Ja1 až Ja8 a pro pokolení Ja0 až Ja03. Každé pokolení první skupiny má úvodní kapitolu podávající přehled o celém pokolení v daném rozmezí let. Jsou zde uvedeni rodiče jednoho pokolení, dále kde pokolení - rodina žila, kolik bylo členů pokolení (celkem, muži, ženy). Jaké zaměstnání vykonával otec rodiny. Hospodářské zajištění rodiny a další zajímavé okolnosti, zjištěné při vyhledávání rodinných údajů. Po tomto úvodu následují životopisy jednotlivých členů pokolení s osobními údaji. Druhá skupina životopisů se ve svém obsahu omezuje pouze na osobní údaje jednotlivých členů pokolení a některé doplnky z osobních listů. Životopisy členů této druhé skupiny byly vypracovány na základě osobních dotazníků, vyplňených žijícími členy rodu.

Samostatnou skupinu v této kapitole tvoří osobní vzpomínky žijících členů rodu na zemřelé členy rodu.

Pátá kapitola "Co dělali a čím se žili Janebové - život na Horním Jelení" má přiblížit a vykreslit životní poměry, v kterých Janebova rodina žila na Horním Jelení. Proto se zabývá nejen hospodářskými a ekonomickými poměry na Horním Jelení, ale i společenskými, kulturními, náboženskými a zachycuje osobní vzpomínky žijících členů a kronikářů na jelenský život.

V 1. části kapitoly se pojednává o postavení drobných lidí - poddaných před Bílou horou, po třicetileté válce, začátkem 19. století a stav ve 20. století.

Rod Janebů byl rodem řemeslníků: od dřeva - koláři - truhláři. Tato kapitola sleduje, jak se řemeslná kvalita členů rodu zvyšovala, uvádí výpisky z cechovní knihy truhlářů, začátky živnostenské výroby a kooperace různých výrob atd.

V další části kapitoly se popisuje, jaký vliv měla rodina Janebů na kulturní život v H. Jelení, zejména v oblasti hudby.

V kapitole - Náboženský život na Horním Jelení - je zachycen vztah obyvatel Horního Jelení k reformaci - Jednota bratrská - cirkev husitská, protireformace, působení katolických misionářů - Balbin atd. až po dnešní stav.

Základním podkladem pro zjištění majetkových poměrů rodiny Janebů v 6.kapitole bylo studium Berní rule (1652 - 1774), Tereziánského katastru (1713 - 1730), Josefinského katastru (1785 - 1875), Purkrechtních a gruntovních knih VS Doudleby - Horním Jelení (1674 - 1850). Příslušnost majetku k jednotlivému členu rodu bylo obtížné, protože identifikace majetku - gruntu, chalupy, není katastrálně v období 1652 - 1713 přesně zachycena. Čísla v gruntovní knize znamenají pořadová čísla zápisu majetku. Tento zápis je vždy několik listů, na kterých jsou zapsány změny majetku dědictvím, nebo prodejem.

V první části kapitoly je podáván soupis majetku, který je popisován a přiřazován k jednotlivým členům rodu v pokoleních.

V druhé části jsou uvedeny jednotlivé chalupy a chronologicky zapsání majitelé a jejich změny. Dále jsou zde uvedeny významné události, které se k příslušné chalupě vztahují (narození, sňatky a úmrtí).

Ke konci části této kroniky jsou přiloženy geografické plány Horního Jelení a Miroslavi dle Indikačních skiz z roku 1840. Na pláncích jsou vyznačeny parcely patřící Janebům.

Další 7.až 8. kapitola nazvaná "Kolébka rodu Janebů" a "Místopis obce Horní Jelení" je významnou a neopomíjatelnou částí kroniky. Náš rod Janebů žije již 300 let na jednom místě, a proto si toto místo zasluzuje podrobnější popis geograficko-politický. Popisuje se zde poloha města. Jaký vliv měla příroda na život místních občanů (lesy, rybníky), jaká zde byla řemesla, jaká byla výstavba. Jaké obecní zřízení (městys - město), stavební ruch po 1.a 2. světové válce.

Na památku a bližší vztah k místu jsou uvedeny místní názvy z okolí Horního Jelení a zkratky k nim se vztahující. Popis je doplněn řádom vyobrazení a fotografií.

Na tuto kapitolu navazuje 8. část rodopisu Janebů, nazvaná "Historie Horního Jelení".

V této kapitole je popisována minulost Horního Jelení od 13. století. Jsou zde uváděni jednotliví jeho majitelé (vrchnost), čím a jak se o vznik a rozvoj města zasloužili.

V pozdějších letech žila část rodiny Janebů v přičleněné obci Miroslav. V závěru kapitoly je popisován vznik obce a její vztah k Hornímu Jelení.

Následující 9. kapitola naši rodové kroniky nazvaná "český jazyk - pouto rodu".

Tato část rodopisu si neklade za úkol podat filologický rozbor výrazu českého jazyka užívaného rodem Janeba. Chce pouze zachytit některé poznatky získané při studiu hist. pramenů.

V textu je rozebrán vznik příjmení Janeba a název města Horní Jelení. Pro doplnění jsou zde uvedeny odchylinky od spisovné češtiny tj. lidové nářečí na Jelení.

V oddíle lidové poesie jsou uvedeny některé lidové říkánky, koledy a texty písniček, zpívaných při různých příležitostech. Rodopis potvrzuje názor, že jediné venkovský lid byl zachráně českého jazyka a tím i národa. Na venkově se mluvilo česky a udržovaly se staré lidové zvyky, zatímco se města poněmčovala.

V 10. kapitole "Statistika rodu" se uvádí celkový počet evidovaných členů rodu, mužů a žen, v jednotlivých pokoleních rodu. Cenné jsou propočty dětí zemřelých do pátého roku života pro poznání zdravotního stavu v minulosti. V kapitole je zhrnuto, jakého věku se dožívali členové rodu Janebů. Pro doplnění statistického obrazu je uveden přehled počtu obyvatel a počtu domu v Horním Jelení od r. 1780 do 1980.

O zdravotním stavu rodu pojednává kapitola 11. rodové kroniky. Od roku 1813 byly získány záznamy o nemozech (diagnosách), které byly příčinou úmrtí jednotlivých členů rodu.

Kapitola 12. Seznam dokladů má upřesnit odvolávky na prameny, uváděné v textu rodopisu. Seznam uvádí inventární čísla matrik, farních úřadů v Horním Jelení a Radhoště, pozemkových (gruntovních) knih a jiných písemnosti velkostatku Doudleby - Horní Jelení. U těchto pramenů a archivních fondů je uvedeno i místo uložení.

Obě poslední kapitoly 13. "Vynikající jednotlivci" a 14. "Památky na členy rodu" jsou uvedení jednotlivci, kteří svou prací a uplatněním převyšovali místní poměry. Jsou sestaveny jejich životopisy a vyličena práce, ve které vynikali nad své okolí. Sbírka zachovaných památek na předky obsahuje různé drobnosti, které se ukládají v rodinném depozitáři. Rodopis a rodová kronika Janebů je především zaměřena na autografy, tj. na písemné památky po členech rodu.

Obě první části rodopisu Janebů, rozčleněné do čtrnácti kapitol, jsou ucelenými dějinami našeho rodu, ale práce rodopisce jimi nekončí, protože na ně navazují svazky III. až VII.

Ve III. svazku rodopisu je uložena fotodokumentace, členěná podle větví pokolení Ja1. U jednotlivých fotografií jsou uvedena jména, rodové znaky - čísla a stáří osob na vyobrazeních. Ostatní údaje vztažující se k snímkům a osobám jsou uvedeny v anotaci na prvním listě fotodokumentace. Ve IV. svazku označeném jako "Rodopisný fond, kopie dokladů", jsou shromázděny kopie z matrik a pozemkových knih, ruzná tištěná oznámení, dotazníky a jiný dokladový materiál. V. svazek "Výpisky z matrik" obsahuje matriční výpisky z matrik narození, oddávek a úmrtí, seřazené podle pokolení Ja8 až Ja1 a osobní listy Ja0 až Ja02. Do dalšího svazku VI. "Výpisky z různých pramenů a fondů" jsou věcně a časově seřazené výpisky z pamětních knih, urbářů a gruntovních, purkrechtních a cechovních knih. K nim jsou připojeny výpisky z katastru a výpisky z literatury a různé doklady, osobní vzpomínky členů rodu a obecné poznámky k rodopisu (rodové kronice).

Celé dílo o rodu Janebů, jejich rodopis (rodová kronika) není uzavřená práce. Je to základ pro další bádání mých potomků, kteří podle dalších dostupných materiálů budou tento rodopis doplňovat a upřesňovat. Rodopis slouží k poučení, že je nutné znát historii rodu a národa, abychom chyby, které dělali naši předkové, zbytečně neopakovali.

Rod mlynáře Václava Krále (+1671)

Jaroslav Honc

Rod mlynáře Václava Krále (zemř. 1671) vešel do dějin české genealogie roku 1865 a stal se dokladem neudržitelnosti představ o dvoji genealogii, šlechtické a nešlechtické (občanské). Navíc se stal čitankovým příkladem o paralelní existenci rodů téhož příjmení na více místech a ve společenských rovinách a dobách, o naivitě představ, že všechny rody stejného příjmení mají společného předka a o oprávnění studia replik šlechtických příjmení v nešlechtickém prostředí, jak je řadu let v GHSP našími genealogy uskutečňováno. Především je však genealogie mlynáře Václava Krále prubířským kamenem české kritické genealogie a příkladem, jak ještě mnoho jsme dlužni moderní metodice a etice v naší genealogii.

1. Přihláška rodu Králů k rodu rytířů Králů.

Významný český genealog 1* Antonín Rybička publikoval r. 1865 v Riegrově slovníku naučném kratičký nevalný článek o rodu rytířů Králů z Dobré Vody erbu červeného kohouta (ves Dobrá Voda severozápadně od Hradce Králové) a připojil k němu daleko obsahlejší životopis českého vlasteneckého kněze Josefa Mitrovita Krále (nar. 16.2.1789 v Opočně, zemřelý 13.2.1841 v Branné u Jilemnice) autora řady básní a populárních, náboženských a historických prací (např. Vypsání života sv. Chrýsa a Strachoty, Dokonalý žák, Jeden ovčinec a jeden pastýř a pod.), ale i cenné historické a vlastivědné pomůcky. Průvodce po biskupství Královehradeckém (tři svazky, 1825-27).

Spojení genealogické a biografické tématiky A. Rybička vysvětlil svým tvrzením, že rytířský rod Králů z Dobré Vody v 17. století nevymřel a že "Rodina trvá až podnes v Čechách, avšak v okolnostech nepřiliš skvělých". Kněz Král, syn mlynáře z Opočna, patřil tedy do rodu rytířů Králů.

Místo očekávané analogické argumentace o rodové souvislosti rodu rytířů Králů z Dobré Vody a rodem mlynáře Krále v Opočně, otce kněze J. M. Krále však genealog A. Rybička pouze uvedl, že kněz Král se k této zchudlé rodině "přiznával". Zdrojem této informace o pokračování rodu rytířů Králů v Opočně a o rytířském původu kněze J. M. Krále zřejmě nebyla písemná forma ověřitelná a publikovatelná, ale jen osobní přesvědčení kněze J. M. Krále o svém původu z rodu zchudlých rytířů Králů z Dobré Vody. O existenci tohoto rodu byl kněz Král dobře informován ze svého materiálu o dějinách obcí biskupství Královehradeckého, protože jak Dobrá Voda, kde Králové řadu generací sídlili, tak i Plotiště, kde se po roce 1620 ještě připomínají, jsou nedaleko Hradce Králové, stejně jako jeho rodiště Opočno.

Pro romanticky historizující vlastence první pol. 19. století byly vitané všechny cesty, jak navázat na slavné tradice českého národa a jak vyrovnat do té doby panující přesvědčení o nadřazenosti německé kultury a vládní formy.

Popis znaku Králů z dobré vody

Na modrém štítě stříbrný kohout s červenou zbrojí,
přikryvadla modrá a stříbrná a za klenot týž kohout.

kresba: Jan Oulík

Proti padělku "Rukopisu královedvorského" Václava Hanky z r. 1817, shodou okolnosti současníka kněze Krále a rodáka z nedaleké Hořiněvsi, bylo vyslovení domněnky o přežití českých rytířů Králů a o jejich pokračování v rodu mlynáře Krále jen zcela nevinnou a naivní domněnkou, postrádající zlý úmysl či ekonomické pozadí. Subjektivní pøesvědčení kněze J.M. Krále o rytířském pùvodu svého mlynářského otce a ostatních pribuzných členù rodu Králù, na Opočensku či mimo Opočensko jej však přežilo a i po roce 1841 bylo zřejmè s dùvérrou, opřenou o knéžskou autoritu J. M. Krále nadále trádováno a přijímáno, až se i dostalo k Antonínu Rybičkovì, který dějiny východočeské šlechty nad jiné dobře studoval a znal.

Pøesto bychom od něho očekávali, že domněnku J. M. Krále o přetravávání rytířského rodu Králù si ověří a že neprestane jen na jeho ohlášeném "přiznání". Chtě nechtě svou nekritičností odstartoval pro nejbližší desetiletí rozpolení rodu opočenských Králù na část tuto mylnou tradici nepřijimající, nikde se jako rytíř s predikátem "z Dobré Vody" nepyšní a na rod Králù sice z Opočenska pocházející, ale žijící na jiných místech, přihlašující se po vzoru J. M. Krále k rytířskému rodu Králù připojujících opatrně ke svému příjmení predikát "von Dobrawoda" či "z Dobré Vody" bez označení "rytíř".

2. Česká šlechta a nadace hrabéte Straky.

Hmotná zainteresovanost, lákavé nabídky a vyhlidky mecenáš-mecenášství, vzestup poptávky a konjunktury mnohde a docela příznivě podpořily rozvoj uměleckých a kulturních seskupení i jednotlivců a promítly se bezprostředně i do zdánlivě tak odlehlych odvětví, jakým byla i genealogie. Živá praktická česká občanská a šlechtická genealogie dostala jedinečnou příležitost pro svůj rozmach a obecné uznání před 120 lety díky existenci nadace hrabéte Straky a Strakovské akademie.

Po celé 17. a 18. století procházela nižší a vyšší šlechta složitým populačním, sociálním a hospodářským vývojem, protože převládly momenty depopulační, germanizační a pauperizační, česká šlechta vymírala a chudla. Z řady institucí které proces chudnutí šlechty chtěly podchytit formou nadací pro šlechtice i šlechticny, měl od roku 1771 největší význam zřízení Strakovy nadace. Moudrý bohatý český šlechtic Jan Petr Straka z Nedabylic zřídil svou závěti a dvěma kodicíly v letech 1710-14 pro svůj rod fideikomis ze svých statkù Libčany, Janovice, Horní Teplice a Okrouhlice. Pro případ vymření rodu Straků, které se stalo skutkem roku 1771, rozhodl, aby osiřelý fideikomis pak natrvalo sloužil pro zřízení a vydržování akademie pro cvičení chudé mládeže v Čechách (§.18 a 19 jeho závěti).

Nadace ze svých rozsáhlých statků stačila na 80 stipendií pro chudé české šlechtice ve výši 500-600 zl. ročně a její základní kapitál činil přes 3 miliony zlatých. Stačila nahromadit prostředky pro výstavbu nové budovy Strakovy akademie pod Letenskou stráni r. 1896 (dnes úřad pro předsednictvo vlády) nákladem přes milion zlatých. 2* Nadaci hraběte Jana Petra Straky spravoval a obsazování míst či udělování stipendií prováděl stavovský zemský výbor království českého podle přísného řádu dokonale a zcela ve shodě se záměry zakladatele. Chovanci Strakovy akademie i její stipendisté byli finančně zabezpečeni a poptávka v řadách české šlechty byla proto trvale vysoká. Tradičně dobrý chod správy nadace byl doplněn r. 1887 seznamem českých šlechtických rodů, oprávněných k užívání Strakova nadání.

Na rozdíl od mnoha Evropských zemí a států se v Čechách nevytvořila trvalá šlechtická instituce s evidencí a matrikou šlechty, která by byla autoritou při posuzování genealogických a heraldických otázek a sporné případů příslušnosti k zemské šlechtě a znakové tvorby byly řešeny případ od případu, nedůsledné a neoborné. Zemský archivář dr. Antonín Gindely, pověřený sestavením seznamu českých šlechtických rodů, které by podle vůle hraběte Jana Petra Straky měly právo umísťovat své syny ve Strakové akademii, neměl proto lehkou úlohu. Dne 1. března 1887 však svůj úkol splnil tak, že sestavil tři abecední seznamy 1056 českých šlechtických rodů oprávněných k užívání Strakova nadání. 3* Rozmnězený litografovaný seznam dr. Gindelyho sehrál významnou roli v rozvoji české genealogie.

Do první skupiny 176 českých šlechtických rodů zařadil archivář Gindely tvořící nejstarší českou šlechu (alteste Adel des Landes), tedy rody Amchů z Borovice, Dobřenských z Dobřenic, Králů z Dobré Vody, Kinských, Lobkoviců a pod. Do druhé skupiny řadil ty šlechtické rody, které byly přijaty do rytířského či panského stavu po roce 1620 (na př. rod Jeníků Zásadských, Franků, Mazánků, Náchodských, Štěpánků a pod.). Nakonec zařadil 652 rodů do třetí skupiny českých rodů, které byly přijaty do země udělením práva inkolátu a majících tedy také nárok na využití nadace hraběte Straky (na př. Auersperkové, Berchtoldové, Kalinové v. Jathenstein, Korbové v. Weidenheim, Puteaniů a pod.) Administrativa Strakovy akademie i široká šlechtická i nešlechtická veřejnost dostala těmito Gindelyho seznamy české staré šlechty jednoduchou příležitost posoudit, kdo ná nárok na získání stipendia či místa ve Strakově akademii. Pak jen stačilo požádat o stipendium či o přijetí do akademie. Benevolence či nízká odborná znalost administrativy při posuzování otevřela cestu k této finančním výhodám i nositelům stejného příjmení jako rody v seznamu uvedené. Archivář Gindely si totiž neobyčejně usnadnil svůj úkol a do seznamu zařadil i rody vymřelé a otevřel tak cestu do Strakovy akademie i rodům, které genealogicky s uvedenými šlechtickými rody neměly nic společného. Největší naději na oklamání správy Strakovy akademie měli příslušníci rodů, kteří v souladu s tradicí o totožnosti s některými českými šlechtickými rody užívali zatím bez jakýchkoliv právních nároků i jejich predikát. Takový byl rod "Králů z Dobré Vody či Král von Dobrawoda" podle situace. Kromě zmíněného článku A. Rybičky jim genealogická literatura poskytla další "důkaz" roku 1900.

3. August Sedláček a Vojtěch Král.

Obrovské dílo Augusta Sedláčka, Hrady, zámky a tvrze království českého, zahájené roku 1880, je dodnes solidním východiskem české vlastivedy genealogie, heraldiky i sfragistiky. Jeho autor v úvodu I.dílu vděčně připomněl, že kromě obrazů a kresek Karla Liebschera ... znaky rodinné ku konci knihy na zvláštních listech přidáne obstaral pro dílo toto se vzácnou ochotností pilný jich sběratel p. Vojtěch Král z Dobré Vody, kterýž i budoucně dílo toto v té příčině podporovati laskavě připověděl. 4* Intenzivní a plodná přátelská spolupráce A. Sedláčka (zemř.14.1.1926) a V. Krále (zemř.6.7.1913) skončila dílem XIII. Hradů a ještě r.1927 ji připomněl v posledním XV.díle J.V.Šimák. Jejich přátelství se promítlo do české genealogie, když A.Sedláček do svého článku o rodu rytířů Králů z Dobré Vody začlenil r.1990 i genealogii svého přitele Vojtěcha Krále z Dobré Vody i zmínsku o ostatních členech rodu Králů z Dobré Vody. 5*

Když A. Sedláček dospěl r.1887 k dějinám statku Dobrá Voda na Královehradecku, uveřejnil tu (Hrady 5,140-141) i rodokmen rytířů Králů, aniž by se zmínil, že rod rytířů Králů doposud existuje. Zato při publikování dějin rodu rytířů Králů r.1900 prohlásil tento rod za "dosud žijící" a přidal soupis a filiaci 18 členů rodu od 17. století do současnosti. Za předka těchto žijících rytířů Králů z Dobré Vody tu jasně prohlásil mlynáře Vojtěcha Krále, zemřelého r.1671 slovy "Dalším předkem Králů byl Václav (z.1671), tenž držel mlýn v Třebechovicích". Vylíčil tu pak ještě generační sled Králů až po Vojtěcha Krále: II. Václavův syn Jan zemřelý r.1737 (tedy nár. ok. 1660), III. vnuk Jan zemřelý r.1777 (tedy nar. ok. 1720, IV. pravnuk Antonín (nar.1736 zemř. 1832), V. pravnuk Josef Blažej zemřelý r.1867 (tedy nar. ok. 1780), a konečně VI. Jan, syn Josefa Blažejeho zemřelý r.1886 (tedy nar. ok.1820), který byl otcem VII. Vojtěcha, heraldika a ilustrátora Hradů (nar.20.4.1844) otce tří synů a jedné dcery. Zařazení kněze Josefa Mirovita a potomků Josefa Blažejeho, policejního komisaře Viktora, berního Gustava, Františka a Julia do rodových souvislostí nebylo uvedeno, stejně jako mlynáře Matěje a dobrušského Františka Krále. Rod mlynáře Václava Krále byl dokreslen výčtem jejich povolání: mlynář v Třebechovicích (Václav), mlynář v Podchlumí (Jan), hospodářský úředník hr. Althana (Antonín), c.k. silniční komisař (Josef Blažej) a celní úředník-výběrčí a pak úředník c.k. soudů (Jan otec Vojtěcha Krále). I když pocházel i všichni podle A. Sedláčka z rodu rytířů Králů z Dobré Vody, o žádném z nich A. Sedláček výslovně neuvedl že by užíval šlechtický titul "rytíř" zato uvedl že užívají "heslo svého rodu" tj. predikát z Dobré Vody s výjimkou Matěje a Františka Krále, kteří jej opustili. Ani v náznaku článek A. Sedláčka o rodu rytířů Králů z Dobré Vody a o rodu Vojtěcha Krále z Dobré Vody neuvedl, jak osobnost mlynáře Václava Krále (zemř. 1671) genealogicky souvisí s tehdy již neexistujícím rodem rytířů Králů. Této zásadní otázce by se ovšem nevyhnuli členové rodu Králů z Dobré Vody, jestliže by svůj nárok na šlechtictví a na titul "rytíř" a na erb rytířů Králů a na všechny výhody z důkazy o rytířském původu a rodu, včetně přijetí do Strakovy šlechtické akademie, chtěli cestou práva uplatnit. Otázka propojení české občanské a šlechtické ge-

nealogie právě okolo roku 1900, kdy autorita A. Sedláčka podpořila thezi o šlechtictví Vojtěcha Krále, jeho přítele a spolupracovníka, jako pokračovatele rodu rytířů Králů z Dobré Vody erbů červeného kohouta byla živá a palčivá. Vojtěch Král se nadále proto podepisoval jako "rytíř" a užíval erb rytířů Králů z Dobré Vody. Přiležitost k sestavení úplného rodokmenu svého rodu nevyužil, rozešel se natrvalo se Společnosti přátel starožitnosti a věnoval se svému životnímu dílu o české šlechtě a heraldice.

4. Orytištění Králů z Dobré Vody.

Mnohaletou práci o šlechtické genealogii, šlechtickém právu a o heraldice dokončil Vojtěch Král roku 1904, kdy v Taussigově nakladatelství vydal své životní dílo "Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien. Genealogisch-heraldisches Repertorium sämtlicher Standeserhebungen, Prädicate, Beförderungen, Incolats-Ertheilungen, Wappen und Wappenverbesserungen des gesamten Adels der böhmischen Krone mit Quellen und Wappen-Nachweisen".

Královo dílo o české šlechtě vytvořilo základ české heraldiky a sfragistiky a vzniklo ze serie přednášek a akcí Společnosti přátel starožitnosti v letech 1894-98, kdy V. Král v heraldickém oboru působil. Současně s ním však českou heraldiku a šlechtickou genealogii intensivně a úspěšně zpracovával A. Masák, M. Kolář a A. Sedláček. Všechny tyto práce byly tehdejší odbornou i nejsířší veřejnosti nadšeně vítány, protože připadaly do období nebyvalého zájmu o šlechtictví. V. Král tomuto zájmu sám vyšel vstříc mimo jiné přednáškou 28.1.1894 "O nabytí znaku v době staré a za časů nynějších, o stupních šlechtictví v Rakousku, o znovunabytí znaku starého nebo zanechaného, o rodokmenu a vývodech i o ztrátě šlechtictví dle platných zákonů".

Vyvrcholení zájmu o nabytí šlechtictví v posledních deseti-letích rakousko-uherské monarchie, konkretizovaný zájmem o výhody poskytované Strakovou akademii, byl zcela ve shodě se snahami určité skupiny české společnosti, získat výhodné posice ve vojen-ském, politickém, hospodářském i jiném aparátu v konkurenci s německými úspěšnějšími konkurenty. Tehdejší monarchie dávala rovnou přiležitost svým občanům získat od panovníka za prokázané zásluhy vojenské, politické, správní i jiné titul šlechtice, rytíře či barona (Edle von Ritter, Freiherr). Nobilitovaní občané s erbem a predikátem či puhým označením "von" po několik let i generaci ovšem zůstávali v pozadi za rody povyšenými do šlechtictví dříve. Obě skutečnosti, nutnost prokázat zásluhy a nutnost nevyvýšování před starší šlechtou svého stupně a v neposlední řadě i snaha ušetřit si náklady za vydání nobilitačního diplomu panovníka Františka Josefa I. daly vzniknout zcela zrůdné formě genealogického zájmu v podobě padělatelských afér před r.1900 a po r.1900.

Jak už to bývá, pozornosti dějin unikli běžní loyální občané uplatňující své zásluhy a získavající legálně šlechtické tituly a šlechtické diplomy. Druhá skupina osob bažicích po šlechtických titulech v té době bez jakýchkoliv zábran a zneužívajících archivních, historických a genealogických podkladů je jako účastníci renobilitačních afér přes vzdálenost 100 let stále středem pozornosti. Spletité spory, díky praxi zkušených advokátů protahované a díky bezradnosti soudních sebelépe kvalifikovaných znalců

a ovšem i díky úplatnosti tehdejších rakousko-uherských soudů i správních orgánů jsou občas ze soudních archivů publikované. Základní poučení ze sporů o padělané genealogické podklady desitek rádoby šlechticů či nebojácné označení podvodníků či zcestnost takových genealogických zájmů stále ještě nebyly uskutečněny. Ani úloha Vojtěcha Krále, nesporného odborníka v otázce reabilitací, nenašla odvážného interpreta. Jisté je jen, že právě z období padělatelských afér si odnesl celkem bez povšimnutí a bez protestů i se svými příbuznými a se svou rodinou šlechtický titul "rytíř" a znak někdejších rytířů Králů z Dobré Vody. Protože se však nikdy neucházel o veřejné právní uznání svého samovolného "orytířství" a o vydání renobilitačního diplomu z kabinetu císaře Františka Josefa I., nenašel svého žalobce a tím ani svého soudce. Jako v desítkách podobných případů stačilo ve křestní matrice farního úřadu v Mladkově v nejvýchodnějším cípu Čech v nestřezeném okamžiku do křestního zápisu Vojtěcha Krále, syna Josefa Krále z Dobré Vody (matrika 103-1, fol. 41 Mladkov) vepsat za jméno "Král" vytoužené slůvko "Ritter". Pak již jen ve vhodné chvíli byl ex offo vyžádán křestní list a nic netušící farář do něho opsal i vsunuté "Ritter". Aniž by kdo tušil, vznikl tak lehce úřední nenapadnutebný a proto soudy uznaný doklad, že 20.4.1884 se narodil český rytíř Vojtěch Král z Dobré Vody. Do genealogie rodu mlynáře Vojtěcha Krále (zemř. 1671) a do dějin české genealogie jen přibyl další doklad o tom, že zájem o vlastní předky a genealogii svého rodu není vždy ziskem pro naši českou genealogii.

Když na II. setkání genealogů a heraldiků v Ostravě 15. - 16. října 1983 bylo i vzpomínano na životní jubilea a zásluhy heraldika a sfragistiky Vojtěcha Krále (nar. 1884, z. 1913) byla tam proslovena i přednáška o zániku rytířů Králů z Dobré Vody a protiprávnímu osvojení titulu "rytíř", i predikátu "z Dobré Vody" a erbu červeného kohouta slavným Vojtěchem Králem. Vzájmu pravdy a čistoty české kritické genealogie a ve shodě s kritickými díly T. G. Masaryka, J. Golla a dalších významných osobnosti našich dějin nebylo možno jinak než označit Vojtěcha Krále za falešného rytíře.^{6*} Přesto však rod jeho nejstaršího známého předka, poctivého a pravého mlynáře Václava Krále (zemř. 1671), poddaného velkopřevora hr. Rudolfa Colloreda - Wallsee a jeho synovce Ludvíka, nalezeňe jistě brzo svého genealoga.^{7*}

Poznámky

- 1* Antonín Rybička (Ra), Král z Dobré Vody, staročeská rodina vladická. Riegrův slovník naučný IV, 1872, str. 939-940
- 2* František Ruth, Kronika královské Prahy a obcí sousedních, díl II. Praha 1904, str. 648-649
- 3* Zdeňek Kristen, Historicko - právni nástin vzniku a vývoje nadace hraběte Straky. Zprávy Českého zemského archivu 9, 1946, str. 195 - 334
- 4* August Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království českého. I.díl Praha 1882, str. IX (úvod)
- 5* A.Sedláček (Sčk), Král z Dobré Vody, jméno staročeské rodiny vladycí dosud žijící. Ottuv slovník naučný 15, 199, str.39-40 Text rodokmenu Králů, potomků mlynáře Václava Krále, akceptovaný tu A. Sedláčkem, ale nepochyběně pocházející od Vojtěcha Krále je zatím nejlepším příspěvkem k dějinám rodu Králů. Dalším předkem Králů byl Václav (z.1671), jenž držel mlýn v Třebechovicích. Syn Václavův Jan (z.1737), jenž držel mlýn v Opočně a měl několik synů, z nichž Jan (z.1777) držel mlýn v Pochlumí. Tohoto syn Antonín býval hospodářským úředníkem u hr. Althana a zemřel roku 1832 máje 96 let věku svého. Josef Blažej, syn Antonínův byl c.k. silničním komisařem a zemřel roku 1847 v Benešově. Syn jeho Jan (z.1886), býval celním výběrčím v Mladkově a pak c.k. soudním úředníkem. Synem jeho jest Vojtěch Král (nar. 20.dubna 1844 v Mladkově), kde byl otec jeho celním úředníkem. Má syny Otakara, Karla, Vladislava a dceru Annu. Z téhož rodu pocházel Josef Mitrovit Král (nar.16. února 1789 na Opočně). Kromě Vojtěcha žijí ještě potomci Josefa Blažeje Viktor, vrchní policejní komisař v Praze, Gustav, c.k. berní v Nových Benátkách, František a Julius Králové. Jiní potomci této rodiny žijí v okoli Dobrušky, opustivše však již dávno heslo svého rodu, totiž Matěj (nar. 1847), mlynář v Podhůří (má 4 syny) a František Král v Dobrušce (má 1 syna).
- 6* Jaroslav Honc, Falešný rytíř, heraldik a sfragistik Vojtěch Král (nar.20.4.1844, zemř.6.7.1913). Sborník příspěvků II.setkání genealogů a heraldiků. Ostrava 15.-16. 10. 1983, str.17-21.
- 7* Článek napsaný původně před lety pro klubovní časopis Heraldika a genealogie a vyvolaný zájmem o problematiku padělatelských afér a o rodu Králů z Dobré Vody, byl redakčně přijat do č.2 Listů GHSP, ale z technických důvodů se zařazuje místo článku o Kostomlatských, který se ukázal být příliš rozsáhlý.

První kurs pro pokročilé badatele

Rudolf Melichar

Již několik let se ozývají hlasy po založení kurzu pro pokročilé badatele. Sami jsme pocítovali, že je to potřebné. Sestavil jsem program takového kurzu. Nejobtížnější bylo sehnat vhodné a ochotné spolupracovníky. Z 22ti naplánovaných témat se mi podařilo zajistit 16 přednášejících, kteří se uvolili nastudovat a přednést 18 témat. Bohužel nepodařilo se vše včas zajistit, takže na realisování samotného kurzu zbylo málo času, když jsme chtěli dodržet původně plánovaný termín podzimního kurzu v r. 1990. Proto jsme naším členům zprávu o kurzu sdělili opožděně.

Přesto probíhal kurs úspěšně a pokud jde o zájem posluchačů a docházku, byl nejúspěšnější ze všech kursů, které jsme až dosud pořádali. Kurs hodnotili posluchači velice kladně. Každý kurz je něčím charakteristický. Docházka přes 84% dokazuje, že přednesené referáty posluchače zajímaly. Naproti tomu neprojevovaly potřebnou ochotu ke spolupráci. Na začátku kurzu jsme žádali, aby nám posluchači předložili na ukázku své rodopisné práce, byť i nehotové, že některé použijeme při společné konzultaci. Nikdo nic neprinesl.

Při zahájení jsme museli kurz o polovinu zkrátit, protože místnost nebyla vytopena. Ztrátu hodiny jsme pak nahradili. V důsledku onemocnění přednášejících musel jsem náhradní téma sám přednést. Lze považovat tento kurz za prvný pokus, abychom sami získali potřebné zkušenosti, což se podařilo.

V kurzu bylo celkem 34 posluchačů, 26 mužů a 8 žen. Podle vzdělání: 1 posluchač se základním vzděláním, 1 vysokoškolák, 14 se středoškolským vzděláním, 11 inženýrů, 5 lékařů, 2 právnici.

27 posluchačů, našich členů, absolvovalo loňský kurz pro začátečníky a 7 posluchačů se přihlásilo za naše členy. Je to tedy první kurz, v němž všichni posluchači byli našimi členy. Splnil se tím náš záměr, aby posluchači prvého kurzu navázali v též roce na kurz pro pokročilé. Bylo to tedy téměř ideální pokračování kurzu.

U posluchačů, kteří neprošli základním kursem, se ukázaly mezery ve vědomostech. Kontinuita znalostí byla u nich porušena.

Závěrem lze tedy říci, že po absolvování obou kursů má posluchač ucelený základ vědomostí a znalostí pro dokonalou rodopisnou práci, což je náš hlavní cíl, který jsme témito kurzy sledovali.

Neznámý znak

Mramorová barokní kartuš, jejíž kresbu zde přinášíme, zdobí západní průčelí kaple sv. Jana Nepomuka v Praze 5 - Radlicích. Kaple s kamenným znakem stávala kdysi na radlické návsi, ves se rozprostírala v jejím okolí.

Dnes obklopuje kapli, kterou naleznete osamocenou pod stanicí metra Radlická, stavební ohrada z vlnitého plechu.

Popis znaku: Štit čtvrcený se srdečním štitkem. Srdeční štít dvakrát dělený a přes něj šikmo položený luk s kolmo založenou střelou. Nad srdečním štitkem je korunka. V prvním poli štítu je vpravo obrácená korunovaná orlice, v 2. a 3. poli osmipaprscitá hvězda, ve 4. poli korunovaný vpravo obrácený dvojocasý lev ve skoku. Nad štitem dvě turnajové korunované přilby s klenoty. Nad pravou přilbou vlevo obrácený nahý mourénin svírající v levé ruce luk a pravou rukou napínající tétivu se založenou střelou. Kolem beder má sukýnku (patrně z listí), v uchu kruhovou náušnici a kolem hlavy pásku, jejíž oba konce mu vlají za zády. Z levé přilby vyniká k pravé straně v lokti ohnutá obrněná paže, svírající v holé dlani k ráně dobytý meč.

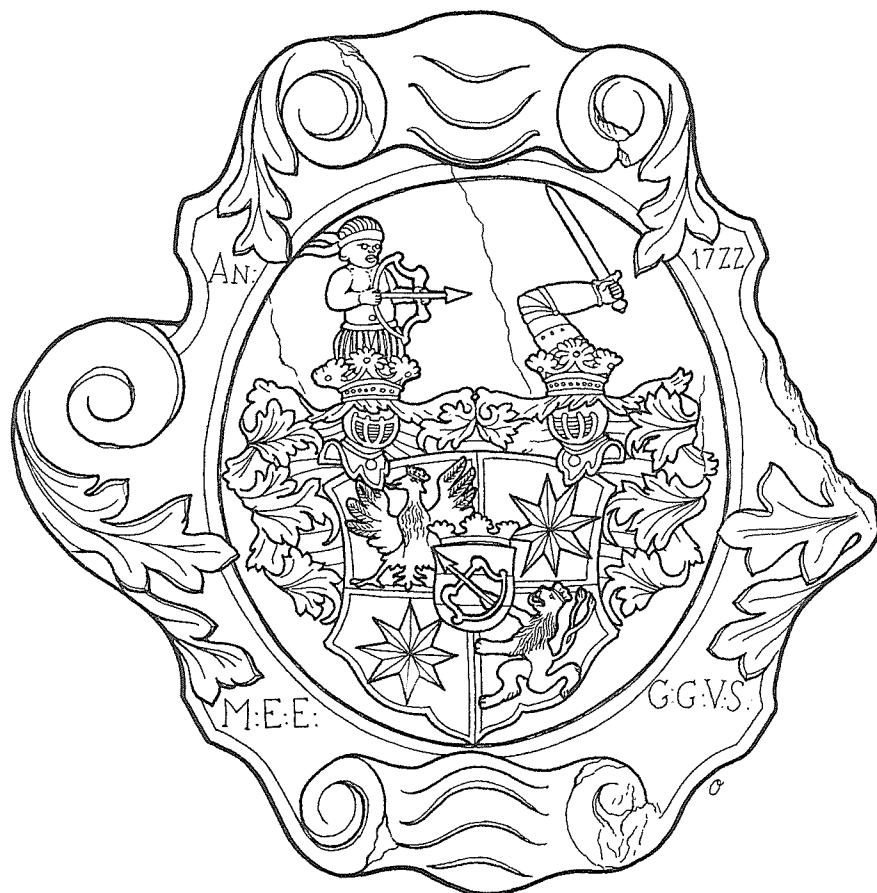
Znak a s ním i stavba kaple je na kartuši, mírně ohlodané zubem času, datována letopočtem: "AN:1722".

Iniciały "M:E:E:G:G:S" pak znamenají osobu, které znak patřil a kterou se prozatím nepodařilo určit. Mohou se o to pokusit naši členové a čtenáři. Podaří-li se tuto "heraldickou hadánku" rozluštit, budeme o ni v nejbližším čísle časopisu informovat.

Na závěr jen poznámku, Radlice připadly po bělohorské bitvě klášteru sv. Anny, kterému patřily až do roku 1785.

red.

Neznámý znak na kapli sv. Jana Nepomuckého v Praze 5 – Radlicích

Kresba znaku: Jan Oulík

Dvě ztráty české genealogie v roce 1990

Jaroslava Honcová

Uplynulý rok 1990 byl pro českou genealogii dokladem o rovnováze věci tohoto světa, neboť přinesl jako zisk obnovu genealogické práce a GHSP i ztrátu dvou významných genealogů Jaromíra Prusíka a Romana sv. p. Procházky. Jejich tak rozdílné přístupy k české genealogii, občanské a šlechtické jsou nanejvýš poučné.

Dne 28.září 1990 zemřel významný představitel české občanské genealogie, čestný člen GHSP Jaromír Prusík v požehnaném věku 82 let.

Jaromír Prusík se narodil dne 13.ledna 1905 v Praze Žižkově, v rodině celního úředníka Josefa Prusíka. Jaromír vyrůstal v kultivovaném rodinném prostředí. V mládí na něj působil nejen jeho otec, který měl pozoruhodné národnohospodářské a jazykové znalosti, ale též otcovi bratři a jejich synové, kteří žili v Praze a rodiny se stýkaly : prof. Blažej Prusík a jeho syn MUDr. Bohumil Prusík, pozdější vysokoškolský profesor a věhlasný kardiolog : PhDr. Bořivoj Prusík. O Bořivojově otci prof. F.X. Prusíkovi slýchal již pouze z vyprávění. Další výraznou postavou byl třetí otcův bratr Vojtěch Prusík, který podědil výrovný grunt a pracoval též politicky : byl okresním starostou v kralovickém okrese a zakladatelem agrárni strany tamtéž.

Velké zásluhy o vzdělání celé generace rodu Prusíků si získal nejstarší bratr Jaromírova dědečka kněz Blažej Prusík, vikář a arcibiskupský notář na Hradčanech (1810-1888). Za svůj dlouhý život poskytoval po dobu studií bezplatný byt a stravu osmi nadaným chlapcům Prusíkům z Výrova, Horní Břízy a Hodyně, mezi které náležel i též Jaromírův otec Josef.

V letech 1913-1919 žila rodina v Kolině, kam byl Jaromírův otec Josef přeložen jako přednosta celního úřadu. V Kolině začal Jaromír studovat Gymnázium, v gymnasiálních studiích pokračoval i po návratu do Prahy. Po absolvování nižšího gymnásia vystudoval obchodní akademii (1920-1924). Současně se intensivně věnoval jazykovému studiu a tak devatenáctiletý maturant Jaromír Prusík ovládal aktivně němčinu, francouzštinu a angličtinu. Aby si upevnil své jazykové znalosti a získal potřebný přehled, vyslala jej rodina na roční praxi nejprve do Anglie, kde působil v Birminghamu a Liverpoolu (1/2) roku a poté do Francie, kde se zdržoval přímo v Paříži a pracoval jako překladatel němčiny.

7

Po návratu nastoupil v září 1925 novinářskou dráhu. Nejprve pracoval jako redaktor ve vydavatelství odborných časopisů J. Hložka, zejména v redakci časopisu "Hospodářský Obzor", ve kterém také vyšla jeho ekonomická studie "Konjunktura, krize a budoucnost evropského hospodářství" (tež samostatně nákladem vlastním, r.1930 str. 57). Jeho jazykové vlastnosti mu umožnily studium německých a francouzských světových ekonomů v originále a tak vznikla cenná srovnávací studie, v niž sleduje vývoj evropského zemědělství od 70tých let 19. století, v souvislosti s rozvojem průmyslu, trhů a rozvojem populačním. V kapitole "Budoucnost evropského zemědělství" kladl velký důraz na intensifikaci a racionalizaci zemědělství.

Jaromír Prusík jako novinář upoutal též pozornost Antonína Švehly, který jej zařadil mezi své mladé spolupracovníky.

V říjnu 1937 vstoupil Jaromír Prusík do agrárnického tiskařského podniku Novina. Stal se redaktorem časopisu "Lidový deník" vedl odbornou rubriku týdeníku "Cep", přispíval do listů Venkov, Českomoravský rolník a Žena. Byl národnohospodářským referentem Říšské jednoty republikánského dorostu a zúčastnil se i mezinárodních zemědělských kongresů v Paříži a ve Vídni. Plných dvacet let trvala Prusíkova novinářská činnost, která mu umožňovala plné rozvinutí tvůrčích schopností. V roce 1945 byl tiskařský podnik Novina protiprávně zabaven a Prusík se již jako bývalý agrárník novinář k novinářině nedostal. Nejprve pracoval v různých podnicích jako úředník, avšak od roku 1951 mu bylo znemožněno i to.

V září 1951 nastoupil jako pomocný dělník ve slévárně ČKD a setrval tam plných 13 a 1/2 roku až do důchodu.

Tehdy, při své bezvýchodné situaci, kdy se nutně potřeboval na něco upnout, mu poskytla východisko právě genealogie. První popud mu dala genealogická studie jeho otce Josefa Prusíka, která se však týkala pouze výrovskej větve (Prusík Josef: "Rod Prusíků 1558-1938". Praha, Novina 1938).

Jaromír Prusík pracoval na genealogii rodu Prusíků plných 12 let, vložil do ní veškerou svou energii a novinářskou erudici, využil při ni své jazykové znalosti, neboť Prusíkové jsou roztroušeni téměř po všech kontinentech. Oddanou pomocnici při organizační práci byla mu jeho chot Jiřina.

První výsledky předložil členům svého rodu již v říjnu 1958, kdy uspořádal první rodovou schůzi v Obecním domě za účasti 70 osob, které předsedal prof. Dr Bohumil Prusík. Již tato první genealogická akce vzbudila ohlas v denním tisku.

Jaromír Prusík postupoval při své genealogické práci systematicky. Nejstarší zjištěný předek byl Vojtěch Prusík nar. okolo 1515 v Sedlci u Kralovic. Při sledování jeho potomstva prošel autor všechny kraje Soupisu poddaných podle viry z r.1651 a nikde neexistovali žádní jiní Prusici než ti, které měl v evidenci. Větší potíže se vyskytly se zahraničními Prusiky. Již za třísetileté války emigroval Bartoloměj Prusík se svou ženou do Polska a autorovi se podařilo vypátrat jeho potomky a navázat s nimi kontakt. A nejen to, od 19. stol. odcházeli do světa další Prusici. V roce 1968 měl podchyceny žijící Prusiky v Československu, Polsku, Německu, Rakousku, Švýcarsku, Jugoslavii, Švédsku, USA, Kanadě, v africkém Sudanu a Chartumu.

Tehdy dokončil velkou souhrnnou práci "Dějiny rodu Prusiku", která čítala 285 stran strojopisu. V tomto díle zpracoval rod Prusiků od roku 1515, od roku 1800 též po přeslici (u českých Prusiků). To mu však nestačilo. V září 1970 realizoval v Praze sjezd rodu Prusiků v Národním domě na Smíchově, kterého se zúčastnilo 800 osob.

Ke sjezdu vydal Jaromír Prusík brožuru "Rod Prusiků 1515-1970", která čítala 25 stran a byla výtahem z citované velké práce z roku 1988. Genealogické údaje k roku 1968 byly od té doby soustavně doplnovány tak, že členové rodu posílali Jaromíru Prusíkovi hlášení o veškerých změnách.

Ale při tom nezůstalo. V roce 1983 vyšel v časopisu Heraldika a genealogie č.3 jeho článek "Genealogie Prusiků", který kromě údajů o osudech rodu Prusiků a současném zeměpisném rozšíření Prusiků, uvádí zajímavé životní příběhy jednotlivých členů rodu, mezi nimiž se nacházejí i zakladatel Minervy prof. F. X. Prusík a světový kardiolog prof. MUDr. Bohumil Prusík.

Osobnosti F.X. Prusíka je věnována i poslední práce Jaromíra Prusíka: "Zakladatel a první ředitel gymnasia", která vysla v roce 1990 ve sborníku První české dívčí gymnázium 1890-1990. Praha 1990.

Jaromír Prusík náležel k zakladatelům Genealogické a heraldické společnosti / r.1969 /. V roce 1975 byl pro své zásluhy o genealogii jmenován čestným členem této společnosti. Jaromír Prusík je všeobecně uznávaný genealog. Ale rehabilitace a ocenění Jaromíra Prusíka, novináře a ekonoma je teprve věcí budoucnosti. Zatím neexistuje ani jeho bibliografie a tady se naskytá pole působnosti pro příslušníky mladší generace Prusiků splatit historiografovi rodu Prusiků morální dluh.

Současně děkuji paní Jiřině Prusíkové, která mně s nevšední ochotou zpřístupnila literární pozůstalost Jaromíra Prusíka.

Při loučení s Jaromírem Prusíkem dne 4.10.1990 správně uvedl Rudolf Melichar ve svém krátkém hodnocení jménem GHSP: Byl to velký genealog, který přesvědčivě prokázal, že genealogie nezná hranic. Českou genealogii proslavil po celém světě. Dokázal vyhledat členy rodu téměř ve všech kontinentech ... Loučíme se s naším čestným členem, vzácným přitelem, který nám bude vždy vzorem a nikdy na něho nezapomeneme.

Ilustrace - linoryt: Jan Oulik

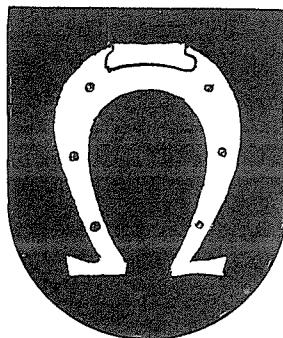
Pražské cechovní památky

Jan Oulík

Řezníci

Kováři

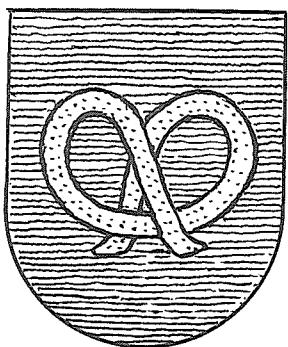

"Pražské cechovní památky" ze sbírek Archivu Hl. města Prahy se jmenovala výstava, konaná v Mramorovém sále Clam-Gallasova paláce, sídla pražského archivu.

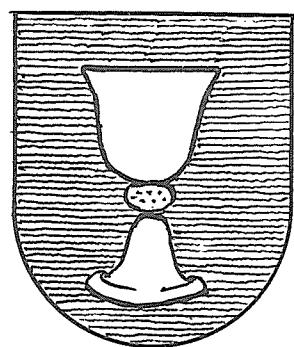
Zahájení výstavy, která trvala od 11.12.1990 do poloviny ledna 91 byl přítomen primátor hl.m. Prahy Jaroslav Kořán.

K cechovní tématice se vracíme i serii kreseb znaků od Karla Lišky, představujících cech řezníků, kovářů, malířů, pekařů, ševců a zlatníků.

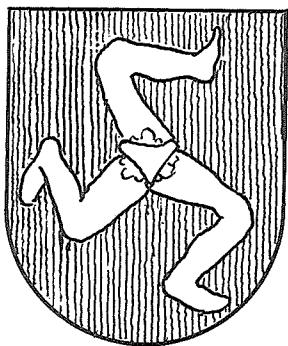
Pekaři

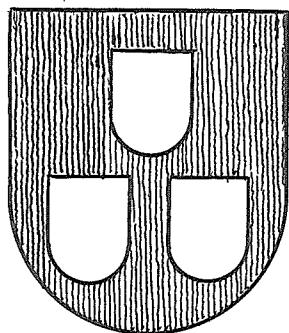
Zlatníci

Ševci

Maliři

Třebíč - pečet řeznického cechu

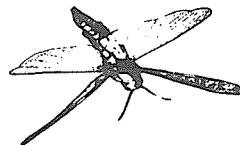

Jevišovice - pečet ševcovského cechu

Kobylky v Čechách

Jiří Svoboda

Přibližně od roku 1985 se v našem tisku objevují periodické zprávy o tom, že v severních oblastech Afriky, ale i v zemích jižně od Sahary se začala šířit stěhovavá sarančata. Mezi postiženými zeměmi byly především Sudán, Čad, Niger, Burkina - Fasso, Mauretanie, Etiopie, ale také Alžír, Maroko a Tunis. V roce 1988 byla již hejna sarančat zaznamenána také v Jemenu, Saudské Arábii, dále v Turecku, Indii, Pakistánu a Bangladéši.

Tento hmyz byl zaregistrován také na americkém kontinentě, kde po transatlantickém letu, přistála sarančata na Antilách. Dosavadní rekord v letu bez mezipřistání, byla trasa od Afriky k západnímu pobřeží Irska. V roli dopravce, pak loňského roku působil známý uragán "JOAN".

V době nástupu sarančat v roce 1985 šlo ještě tento hmyz zastavit, avšak rozpory mezi africkými zeměmi byly natolik silné, že se nedalo nic dělat. Škody, které vznikly následkem náletu sarančat však byly nesrovnatelně větší, nežli škody, které byly způsobeny lokálnimi konflikty.

Část již zmíněného hejna emigrovala v roce 1988 také do Evropy a zasáhla Sicilii. Podle odborníků z FAO (Federation Agriculture Organization) je ohroženo přes 65 států, především těch, které mají četné hospodářské a sociální problémy. Jeremy Roffey, přední odborník a představitel FAO, pokládá za reálnou možnost nálety sarančat do větších částí Evropy, pokud se rozhodným způsobem nezasáhne. Zastavení postupu sarančat je proto nutné již na místě jejich přemnožení, avšak většina afrických států, vzhledem ke svým potížím, ani takovými prostředky nedisponuje.

Z dosažených informací se pak podařilo odhadnout přibližnou velikost tohoto hejna. Jde o velikost vskutku impozantní. Počet jedinců v tomto roji se odhaduje na 30 až 40 miliard!!! Když se toto hejno objevilo v květnu roku 1988 v Mali, zabíralo při svém letu na šířku 25 a na délku přes 120 kilometrů. Není proto divu, že takováto "živá mlha", jak bývá nazývána v afrických zemích, je považována za nejobávanější pohromu, která může zemi postihnout.

Jak dochází k přemnožení sarančat.

Nejprve bychom si měli objasnit rozdíl mezi sarančetem a kobylkou, jak také bývá velice často nazýváno. Obě skupiny patří sice do společného řádu rovnokřídlého hymzu, avšak do různých nadčeledí a podčeledí. Liší se mezi sebou nejen vnějšími znaky, ale především rozdílným způsobem života. Kobylky jsou dravci a jsou vlastně užitečné, neboť se živí jiným hymzem, avšak sarančata jsou výraznými vegetariány a obávanými škůdcí zemědělských kultur. Nedivme se však proto pojmenování sarančat "kobylkami" u našich předků, neboť právě ta vnější podobnost byla rozhodující.

cím momentem pro jejich identifikaci. Jak ale vznikají z poměrně malých jedinců sarančat, kteří jsou sotva hodni pozornosti tak zhoubná hejna? Pachem pospolitosti. Tento feromon (feromony jsou pachové látky, které různým způsobem stimuluji vývoj hmyzího jedince) je v ovzduší silně prchavý a účinkuje pouze na několika-centimetrovou vzdálenost, od jednoho jedince ke druhému. Má vlastně jediný úkol - zabránit přemnožení. A zde dochází k nesmírně zajímavému jevu. V okamžiku, kdy je kritické množství této látky ve vzduchu tak silné, že se nemůže dále volně šířit ve vzduchu, nastává pravý opak. Sarančata se začinají množit přímo gigantickou rychlostí.

Přesto však, nežli k takovému jevu dojde, musí být dosaženo také kritické hodnoty seskupení jednotlivých sarančat. Jakým způsobem k tomu dochází, nelze jednoznačně říci. V každém případě zde hraje velmi podstatnou úlohu příznivé počasí, to znamená silně teplé až horké klíma, doprovázené vysokou vlhkostí. Oba tyto faktory tvoří dohromady ty nejpříznivější podmínky k rychlému množení. K tomu ještě přistupuje další z limitujících činitelů a tím je dostatečné množství zelené potravy. Přesto jsou však sarančata v této fázi ještě neškodná. K tomu, aby se i z nich stali obávaní škůdci, přistupuje ještě silné proudění větru, které v rovinnatých oblastech savan Afriky vytváří silné víry, které sarančata shání dohromady. Protože jsou však tyto oblasti zalesněny velmi sporadicky, nebo vůbec ne, stávají se ty stromy, které zde rostou pouze ojediněle, shromaždištěm sehnanych sarančat.

Náhlá silná koncentrace sarančat pak způsobí to, co již bylo popsáno výše. Kritická vzdálenost mezi jednotlivými kusy je překročena, účinek feromonu mění svou polaritu a rozmniožovací schopnosti samiček, dříve omezené se prudce zvyšují. Čím je nyní sarančat více pohromadě, tím se jejich plodnost zvyšuje. První generace zde zplozená představuje přechodnou formu, avšak lavinovité rozmniožování a populační exploze nepředstavitelného rozsahu probíhá zpravidla v tak krátkém čase, že to v takových pustých oblastech proběhne téměř nepozorovaně.

Druhá generace sarančat pak vyrůstá ve velké, dlouhokřídle exempláře, kteří nemají se svými rodiči již žádnou podobnost. Stávají se z nich kočovníci. Dříve však, než mohou létat, shlukují se larvy do velkých houfů, kterých se zmocňuje nervózní aktivita a z jednotlivých shluků pak vzniká obrovská masa. Aktivita malých skupin se šíří dále jako vlna, strhává s sebou ostatní, což má výsledný efekt ten, že je zahájen pochod jedním směrem.

Co se pak děje, pozoroval francouzský entmolog Rémy Chauvin na ostrově Korzice. Mladá mnohomilionová armáda ještě nelétajících sarančat táhla po zemi a cestou sežrala všechno na co narázila. Den po dni však udržovala svůj směr pochodu bez ohledu na překážky, které jí stály v cestě. Je přirozené, že se lidé snažili zastavit postupující hmyz, ale příliš platné to však nebylo. Požáry, které byly založeny, uhasily přední voje postupujících čel hmyzu přes zuhelnatělé zbytky jejich těl, postupovaly ostatní skupiny jako průlomy.

Historické nálety sarančat do Čech

Bude pro někoho možná překvapivé, že i naši předkové měli zcela konkrétní osobní zkušenosti s pustošivými nálety sarančat. Protože značná část našich dějin je zachycena písemně, máme informace o jejich vpádech zaznamenány naprosto autenticky. V českých písemných záznamech se o sarančatech mluví, jak již bylo řečeno, běžně jako o "kobylkách", což našim kronikářům nemůžeme mít za zlé.

Když došlo k náletu sarančat do střední Evropy, znamenalo to pro tehdy převážnou část obyvatelstva (tehdy zemědělského) vážné ohrožení na životech, neboť docházelo ke značnému poškození zemědělských kultur. Rozborem některých zachovalých dat přiletu sarančí do střední Evropy a do Čech prokazujeme, že průměrné datumy přiletu do našich šířek se pohybují kolem 17.srpna, tedy v době, kdy by již mělo být témař po celém území po sklizni obilovin. Přesto však nelze vyloučit přílety i dřívější. Avšak i ty, které jsou známy, přinesly značné škody na úrodách sena a ovoce. Proto je podle našeho názoru nutné sledovat nálety sarančat z pohledu meteorologa v tom smyslu, odkud sem jednotlivé voje přilétaly, neboť je naprosto nepochybně, že tahy sarančat byly v přímé souvislosti s teplým jihovýchodním prouďením vzduchu.

K nejhrozivějším náletům sarančat do středné Evropy a do Čech došlo v těchto letech:

593, 594, 811, 852, 870, 873, (872), 874, 1084, 1091, 1101, 1243, 1271, 1310, 1336, 1337, 1338, 1339, 1346, 1347, 1349, 1355, 1363, 1364, 1366, 1473, 1474, 1475, 1527, 1536, 1537, 1540, 1542, 1546, 1547, 1571, 1572, 1613, 1625, 1648, 1655, 1665, 1674, 1675, 1693, 1696, 1708, 1709, 1712, 1719, 1720, 1728, 1729, 1731, 1747, 1748, 1749, 1750, 1754, 1782, 1783, 1816, 1817, 1875.

Hlavní oblastí odkud se do našich zemí sarančata dostávala byla Velká Uherská nižina a oblast v jižní části dnešního Rumunska a dále pak rozlehle ukrajinské stepi. Obě tyto oblasti byly totiž až do začátku 19.století naprosto hospodářsky nevyužívané, což vedlo k tomu, že náhodně zanesené hejno sarančat na takovéto území, zde nalezlo příznivé podmínky k dalšímu přemnožení. Přispoupila-li k tomu ještě teplá zima, opakovaly se nálety sarančat pravidelně po několik let za sebou. Hospodářská exploatace těchto území vedla pak k tomu, že při pravidelné orbě bylo velké množství larev sarančat zničeno a pustošivé nálety ustaly.

Dalším z faktorů, které vedly k poklesu náletů bylo i podnebí. Již v roce 1915 zjistil anglický badatel Gough, že nálety sarančat souhlasí s obdobím nízkého tahu, což v letním období představuje jižní nebo jihovýchodní prouďení atmosféry. Tato skutečnost pak vedla k tomu, že tyto informace začaly být využívány k rekonstrukci kolísání klimatu v preinstrumentálním období meteorologie. Podařilo se skutečně prokázat, že například počátkem a pak v průběhu celého 17.století, zřetelně nálety sarančat poklesly, což bylo považováno za přímý vliv tzv. "malé ledové doby", která měla mít svůj hlavní kulminační vzestup právě v 17.

století. Přesto je pozoruhodné, že nejpustošivější nálet sarančat do Evropy přišel v roce 1693, tedy v období, které je mnohými badateli stále považováno za velmi studené a vlhké.

Pomineme-li některé starší zprávy, potom můžeme považovat za první zprávu, která se zmíňuje o "kobylkách" v těsném sousedství Čech, pak je to informace z roku 870 z analů Francké říše, kde se mluví o tom, že:

"Po celém Frankrajchu způsobily kobylky na polich a stromech obrovské škody".

Následuje-li potom o tři roky později zpráva z Fuldských analů i o směru tahu můžeme předpokládat, že i v roce 870 byl směr přiletu tentýž:

"Roku 873 po vtělení Páně zpustošila nesmírná hejna kobylek, která v srpnu přilétla z východu, téměř celou Galii. Tyto kobylky byly větší nežli jiné a měly šest páru křidel. Letěly vzduchem obdivuhodným způsobem, v jednotlivých houfech, jako oddíly vojsk, a když se snesly na zem rozbíjely i tak svůj tábor. Den cesty před nimi letěly jen s malým hejnem jejich vůdcové jako kdyby se starali o rozmístění, aby bylo celému tomu množství přiměřené...živily se osením, které ožíraly tak, jako kdyby je zničila strašná bouře. Za den urazily čtyři až pět mil. Dastaly se však, takto postupujíce po povrchu země až k Bretnáskému moři do něhož je z vůle Boží zahnal ostrý vitr. Strhl je na šíré moře a v něm zahynuly. Přílivem a zpětným prouděním oceánu byly však vyvrženy na břeh a navršily se na pobřeží v několika vrstvách a vytvořily celé hory. Zápach a hniloba z nich zamrazily vzduch a mezi obavateli okolí vypukly strašlivé choroby, které mnohým z nich přivedly smrt".

To je také první zpráva a závěr o souvislosti mezi náletem sarančat a následnou epidemii. Bylo by jistě lákavé podniknout v tomto směru menší výzkum mezi výskytem některých nakažlivých nárazů a jim předcházejícím přiletem tohoto hmyzu.

Následující dvě století po citované zprávě je o sarančatech ticho, až se zprávy objevují vice v 11. století. Tak například v roce 1084 jsou připomínány "kobylky" dokonce až v Anglii, kam byly zaneseny silným větrem. V dalších stoletích jsou zmínky o sarančatech spíše jen sporadicke, až ve 14. století byl prakticky každý rok po 30 let rokem kobylkovým. První zmínka o nich je sice až roku 1336, avšak dá se předpokládat, že určitá příprava ke změně proudění atmosféry probíhala o několik let dříve. Tomu by nasvědčoval i poměrně malý výčet ničivých povodní na řekách střední Evropy v uvedeném období. Například mezi roky 1318 až 1342, který je známý tím, že při povodni Vltavy došlo ke zničení Juditina mostu v Praze, nedošlo prakticky k žádné větší vodní záplavě. V kronikách a dobových análech je citována pouze jediná, a to v roce 1330, ještě ne příliš veliká.

Všechno mluví pro to, že vymezené období bylo velice suché a mimořádně teplé. Není bez zajímavosti, že ani budoucí král a císař Karel IV. ve své autobiografii "Vita Caroli", kterou sám napsal o sarančatech říká:

"... když vyšlo slunce, jeden náš rytíř nás vzbudil ze spaní řka: - Pane vstaňte, nastává soudný den, neb všechn svět je pln kobylek -.

Tehdy jsme vstali, vsedli na koně a prudce jeli až do Pulkavy, chtějice určiti kam až leží. A tam jich byl konec, a bylo to sedm mil na délku, šířku jsme nemohli poznat. Jejich zvuk byl podoben bzukotu a jejich křídla byla popsána černými slovy a bylo jich tolik, jako padajícího sněhu, takže pro ně nebylo viděti slunce. Také smrad veliký pocházel od nich. A rozdělily se a letěly do Bavor do Frank, do Lombardie a jiné sem a tam po vši zemi. A byly velmi plodné neb dvě zplodily přes noc dvacet jiných a ještě více. A byly malé, ale brzo vyrostly aalezli jsme i tříleté."

Obdobně ličí tento nálet i pobočník Karla IV. a jeho přítel Beneš Krabice z Veitmile takto:

"L.P. 1338 přiletěl do Čech nesčíslný počet kobylek, jenž všecku zemi českou pokryly a plodiny oblezly a v pustotu obrátily... mezi nimi samcové barvy žluté a samice bledé barvy byly, kteří když letěli všechn sluneční paprsek zastínili a ze dne noc učinili... Karel markrabě moravský vyjeda z Vídni v ten čas, když kobylky z Uher do Moravy skrz Rakousy letěly, teprve třetí den na svém koni čerstvém do Znojma přijel... následujícího roku z jara z těch zhynulých kobylek na způsob cvrčků, avšak barvy černé se vylihly, kteréž ačkoliv se vzhůru nemohly vznášeti, kamkoli přilezly všecko zazily... i bylo nařízeno veřejné modlení a brzy potom přiletělo velké množství čápů, kteří ty kobylky všechny pojedli."

Kromě těchto pečlivě zaznamenaných náletů sarančat se rovněž i Mikuláš Dačický z Heslova zmíňuje o "kobylkách" v Čechách v roce 1315, avšak protože zapsal tuto informaci s více než dvousetletým zpožděním, máme za to, že jde o informaci poněkud zkreslenou. Je sice fakt, že do konce 14. století bylo ještě několik tahů sarančat do Evropy, avšak máme za to, že žádný z nich nedosahoval tak ničivého průběhu, jako byly ony tahy v 30ti letech. Proto je více než pravděpodobné, že v tomto období došlo i ke změně prouďení a Evropu postihla éra chladnějšího počasí. Svědčí o tom na konci i značný počet povodní koncem 14. století a po celou první polovinu století 15., ale také i potvrzení z jiné oblasti.

Již od minulého století je znám sluneční cyklus fází maxim a minim slunečních skravn, který má délku 11 a 22 let. Byly pochopitelně hledány nejrůznější korespondence mezi výskytem těchto skravn se změnami počasí. Poměrně nejtěsnější korelace vykazuje křivka oblačnosti a s ní spojená i srážková činnost. Vlastní cyklus teplotní je poněkud jiný, třebaže i on je nepřímo sluneční činnosti ovlivněn.

Znamená to tedy, že v době zvýšené aktivity slunce tzn. s ubýváním počtu skravn na slunci se na Zemi zvyšuje oblačnost, proudění vzdušných mas, srážková činnost a v důsledku toho i snížení toku slunečního záření. Proto se hledaly v minulosti takové změny na slunci, které byly dlouhodobého charakteru a měly přímý dopad na počasí země. Nakonec pomocí radioizotopicke metody a letokruhových přírůstků se podařilo určit přibližné sluneční cykly směrem do minulosti asi na 5.000 let. Za poslední tisíciletí se tento cyklus plně prokázal pro období let 1350 až 1450 a 1620 až 1740. Oba zjištěné cykly dostaly také své názvy po svých objevitelích: první z nich Spörerovo minimum a druhý Maunderovo minimum sluneční činnosti.

S tímto zjištěním pozoruhodně souhlasí i výskyt sarančat v Čechách resp. ve střední Evropě, neboť další jejich výskyt začiná až rokem 1473, kdy po tří roky za sebou přilétala hejna sarančat do Čech:

Mikuláš Dačický z Heslova - Paměti:

"L.P. 1474 byly kobylky v Čechách tak dlouhé jako prst palec, barvy nazeleně lesklé, obličeje měly kočičí a jako v kuklách, po bříše jako hadi, nic lidem ani hovaduom nepřekážely, než letěly v povětrí a chřestily."

"L.P. 1475 opět byly kobylky v Čechách a pojedly ovoce a osení."

Po těchto letech následovala krátká období bez zpráv o sarančatech, aby se již před polovinou 16. století, doslova s kobylkami otevřelo nebe. Tak například v roce 1536 přiletely "kobylky" do Uher přes černé moře, v roce 1537 rádily "kobylky" na Rusi, v roce 1540 zasahovala hejna sarančat již Moravu a částečně i Čechy. V tomto čase však největší nálety přišly až ve 40tých letech 16. století. Místní kronikáři zanechali o tom tuto zprávu:

"L.P. 1542 po Nanebevzetí Panny Marie (15.srpna) a potom za mnoho dní pořád, přiletely z Litvy skrze Polsko a Slezsko do Čech velice houfové kobylek. Všude nevyslovitelné škody udělaly, neboť cokoliv zde zeleného na polích, lukách a v zahradách bylo, to vše vyhubily. Byly tak veliké jako prostředního člověka malík a některé i větší, a tak tvrdé byly, že jich žádný, leč mocí zašlapati nemohl. Některé z nich byly žluté, některé rýšavé a některé šedivé barvy. Když se na pole posadily, někde víc než na píd ztloušti ležely. Když slunce počalo na den zahřít, tehdy se vyzdvihovaly a po houfích letěly, jako v nějakém vojenském šiku nebo pořádku. Místy tak husté letěly, že slunce jako nějakou hustou mlhou zakrývaly."

"Roku 1546 kobylky potvorné, strašlivé a co vrabec veliké, rozličných barev majice, třetího dne září, přiletely tak hustě, že i slunce zastiňovaly a kamkoliv se posadily všecko zahubily, zvlášt v kraji hradeckém, též okolo Tábora, Kadane, Chomutova, Jáchymova i jinde v Čechách litaly. Nad hradem pražským téměř čtyři hodiny pořád se snášely"

Letopisci i kronikáři prokázali jasně svůj smysl pro detaily, když vypisovali, že nejen kobylky, ale i jiný hmyz dokázal zastinit slunce, což se stalo v roce 1594, jak o tom пиše Marek Bydžovský z Florentina. I takováto situace (šlo o motýly) však musela nastat po delším předchozím teplém, avšak vlhkém počasí. Zcela identický byl v tomto ohledu i rok 1622, kdy zasáhly středočeské území nálety větších rojů much, které nebyly v Čechách místním druhem.

Zmiňovali jsme se již o tom, že období let 1620 - 1740 spadá do fáze slunečního minima, kdy měla v Evropě nastat tzv. "malá doba ledová" se zvýšením srážkové činnosti a poklesem průměrných měsíčních teplot. Někteří autoři (v Německu je to např. Müller) spojují tento klimatický výkyv i s nálety stěhovavých sarančí a tvrdí, že v této době nedošlo ani k jedinému případu, kdy by tento hmyz navštívil oblast střední Evropy s vyjimkou roku 1693. Proto jsme věnovali zvýšenou pozornost právě této fázi s ohledem na výskyt sarančí v Evropě a v Čechách. Bylo proto pro nás překvapením, že jsme našli více případů, třebaže to nebyly nálety nijak zvláště veliké. V tomto ohledu byl zvláště pozoruhodný rok 1613 tím, že sarančata se objevila na značné části severníjích oblastí Evropy a to v Polsku, Německu, Francii a Anglii. Samotné Čechy pravděpodobně zasaženy nebyly, avšak ta skutečnost že se sarančata objevila až v Anglii nasvědčuje tomu, že jich bylo poměrně dost.

Menší výskyt byl zaznamenán v roce 1625, ale téměř jistě byly v Čechách v roce 1648, neboť táhly z Uher do Německa a potom do Itálie. Mnozí badatelé si stěžují na velice chudý prameny materiál z Čech v letech 1620 - 1650 a i my musíme tuto skutečnost konstatovat. Bohužel třicetiletá válka zasáhla Čechy velmi silně, takže kvalita i kvantita vypovídacích písemných pramenů je právě v tomto období z Čech zvláště slabá. Proto jsme také nenalezli příliš informací o sarančatech z Čech z této doby a museli jsme použít prameny jiné provenience, třebaže pravděpodobnost jejich výskytu (sarančat) v Čechách byla téměř jistá. Tento špatný kulturní stav v Českých zemích se však začal postupně zlepšovat a nástupem nové generace obyvatel, kteří se narodili již do rekatolizovaného prostředí a nebyli svázáni těsnými pouty s dobou předešlou.

Od té doby, přibližně od 60.let 17.stol. se počet i kvalita písemných pramenů rychle zvyšuje, takže začíná přibývat městských, ale i vesnických lidových kronik. A protože autory byli prostí lidé, jejichž kulturní rozhled byl dán poměrně úzkým lokálním zaměřením, mají jejich informace pro nás dnes cenu nenařaditelnou. Prostý vesnický člověk příliš nerozuměl politickým tahům vládnoucího aparátu, ale velice dobře rozuměl té oblasti, kde byl doma, t.j. zemědělským pracem a všemu co by přišti úrodu mohlo nějakým způsobem ohrozit. A proto jsou vesnické kroniky plny stesků na bídou z neúrod a nutných dodávek potravin na panská sídla, povinnost roboty a zadluženost, úmrtí v rodinách a přirodní pohromy.

Jak jsme již řekli, vypovídací schopnost těchto památek je veliká, ale pouze v rámci regionu, kde se pisatel pohyboval, přesto však při větším množství zachovaných kronik, dostáváme daleko plastičtější obraz krajiny, nežli oficiální velkostatské statistiky.

V souhlase se zprávami i z jiných zemí se nám zachovaly informace z vesnické kroniky Jana Jánského z Opočna, který zachytily nálet sarančat v letech 1674 a 1675:

"L.P. 1674. Z dopuštění Božího, přiletěly kobylky z Uher do Moravy a potom do Čech veliké množství".

L.P. 1675. Při slavnosti sv. Vavřince (10.srpna) ukázalo opět se velmi mnoho kobylek okolo Hory Kutné, v Kolíně a od tu letěly k Poděbradům, Nymburku, Mělníku a tak celou zemi českou na otavách, stromích, ovoci pohubice, potom dále uletěly."

Již na začátku jsme mluvili o tom, že nejpustošivější nálet sarančat, který Evropa i Čechy zažily, byl rok 1693. Podle dochovaných informací si uvedme názorný příklad postupu tohoto tahu. Do Čech přiletěla sarančata ve dvou hlavních větvích v několika časově posunutých vlnách, které se dále na našem území rozdělovaly. Dne 15.srpna pustošila sarančata zemědělské kultury západně od Brna, 17.srpna byla již na Žďársku a 18.srpna již na Vamberku.

Druhá vlna zasáhla Čechy rovněž 17.srpna, avšak na území jižních Čech. Zde se mluví v místních zápisech, že "přeletěla obrovská hejna kobylek do Rakous" mezi Dačicemi a Jindřichovým Hradcem. Toto hejno se pak rozdělilo na řadu dílčích rojů, které škodily hlavně ve středních a západních Čechách. Vlastní Dačicko bylo náletem poškozeno až teprve další vlnou, která dorazila 19. srpna, po které "luka hnadle jakoby vypálil...".

Již zmínovaný Jan Jánský z Opočna o tomto tahu piše:

"L.P. 1693 jak Broumar jest (Broumov), dne 19.srpna od 9 hodiny až do dvou spoledne letěly kobylky široce od Mělčan až Opočnu a hustě tak, jako když v zimě snih velikými kusy pršívá."

V sedlčanské farní matrice (M-23-1), existuje další zápis o tomto náletu, který poskytl autorovi Rodolf Melichar z GHSP.

"ANNO 1693, 18. Augusti přiletěly kobylky, jako noviny šly od východu strany v houfích nevypravitedlných, hustěji než kdy snih nejvíce prší a ležely celej den okolo Sedlčan po polích a lukách na píd ztloušti a velký škody udělaly na obili. Byly tak velký jak malík. Měly na hlavách jako zbroj a hemlinky, měly také čtyry křídla rozličně kropenatý, jako nějaké litery se zdály a byly mezi nimi zelený, žlutý, sinný a jako modrý. Odtud tálly přes vodu. Co by znamenati měly Pán Bůh ví."

Rovněž i německé kroniky mají četné zmínky o tomto náletu a udávají i směr odkud sarančata vylétla. Výmarské kroniky mají zaznamenáno, že "kobylky" přiletely z Turecka přes Uhry, Rakousko a Čechy do Německa v různých tazích a mnohých hejnech. U Výmaru a u Jeny při dopadu zabraly místo přes 4 míle dlouhé. Protože se v té době používalo na mnohých místech v Německu tzv. "německé mile", která měřila přes 7 kilometrů, můžeme předpokládat, že zabraný prostor měřil jistě přes 25 km.

V městě Brslau (dnešní Vratislav), zcela zpustošily úrodu ve dnech 28. srpna až 6. září a na pamět této události byla ve jmenovaném městě vydána medaile, kde je na jedné straně zobrazeno letící saranče a na druhé straně nápis:

EIN DIENER DES HERRN DER HEERSCHAAREN

Kromě medaile byly vydány i pamětní mince ve zlatě jako 5ti dukát v hodnotě 15 Rthl., dále ve stříbře v hodnotě 1 Rthl. a v mědi jako 8 groš. Na aversu je zobrazena kobylka s rozepjatými křídly a s dvojverším:

DENK AN DAS SCHRECKLUCHE HEUSCHRECKKENNEER
DAS DICH NICHT GOTTES ZORN VERZEHHR.

Na reversu je připomenutí této události komentováno topografickou situací opřeletu sarančat takto:

MORGENLÄNDISCHE HEUSCHRECKEN, WELCHE AUS TURKEY KOMMEND IM AUGUSTO UND SEPTEMBER 1693 DURCH UNGERN, OESTREICH, SCHLESIEN BÖHMMEN, VOIGT UND OSTERLAND IN THÜRINGEN GEZOGEN, ALLDA SIE ERFROREN UND DEM VIEH ZUR SPEISE WORDEN. C.W.

Ta zkratka na konci nápisu představuje iniciály rytce z Gothy Christiana Wermutha, který tyto pamětní medaile vyryl.

Od konce 17. století opět začíná přibývat informací o výskytu sarančat různě po Evropě, což naznačuje určité zlepšování podnebí. Je však pravdou, že uplynulé 17. století bylo v Evropě na tento hmyz chudší, takže teoretický předpoklad zhoršení počasí se nam zdá být dosti pravděpodobný. Tento fakt nelze však generalizovat na celé evropské území a zvláště na Čechy, neboť ony byly v tomto ohledu spíše výjimkou. Zhoršení podnebí se zde projevilo v každém případě, avšak ne v té formě, která panovala v severnějších a v severních oblastech. Rozhodně však zimy nebyly tak drsné, jako třeba v Anglii nebo v Německu. Vlna silných a studených zim přišla do Čech spíše až v následujícím 18. století. A právě silné zimy v letech 1708/1709, 1725/1726, 1739/1740, jsou ukazatelem silné kontinentalizace klimatu. Počátek 18. století je pak charakterizován delšími obdobími sucha a zvýšením teplot, zvláště v letech 1719 až 1722 a dále pak v letech 1746 až 1750. Není potom proto vůbec překvapující, že právě do těchto let spadají značně velké nálety sarančat do Čech.

Menší výskytty byly zaznamenány nad Evropou již v letech 1708
va Slezsku a v roce 1709 v Uhrách a pak v roce 1712 na Moravě:

"Roku 1712 na počátku měsice září, přiletely od východních stran u velikém počtu kobylky zrostu velikého, k městu Holomouci tálly, že slunce a oblaků viděti nebylo. Při kostelích na ně zvonili, jako se proti mračnům zvoní, kde zvony neměli, topili na polich, na bubny tloukli, stříleli a jak mohli zaháněli. Jak počaly mrazy padly v takové síle, že ani vozmi se v úvozích projeti nemohlo."

Další výskyt sarančat následoval potom v letech 1719 nad částí jižní Evropy a stejně tak i v roce 1720, kdy se objevily v okolí Benátek. V letech 1728 a 1729 byly zaznamenány ve Slezsku a v Durynsku. O roce 1730 mluví prameny tak, že měla být celá Evropa zaplavena smolně černými červi, kteří ožirali ovocné stromy a následující rok 1731 byl pravou pohromou po celém Německu. Došlo s největší pravděpodobností k přezimování sarančat a jejich následnému vylihnutí po zimách, které měly do zim asi velmi daleko.

Roky 1746 až 1750 jsou charakteristické vysokými teplotami a jižním prouděním vzduchu, pravděpodobně i teplými a vlhkými zimami. Mluví o tom jasné nejen hospodářské kalendáře, které byly každoročně vydávané, ale i již zmínované vesnické kroniky. V těchto letech došlo k dalším silnějším náletům sarančat do střední Evropy, případně do Čech. Hospodářský kalendář "Ke cti a chvále sv. Václava z roku 1748 má tento záznam:

Rok 1747 v měsíci srpnu po celém Bernhardtsku kobylky.
20.srpna. V celém Rakousku kobylky. Ptáci je nechtěli již
ani žrát. byly velmi veliké. Objevila se i velká mračna mra-
venců.

Září. Kobylky, které v minulém roce v zemi Sedmihradské velikou škodu způsobily, objevily se v prvních dnech měsíce září. Kobylky rovněž v Polsku u Latyčeva. V následující zimě ty žížaly na ten způsob se ztratily, ale při začátku léta již se ukázaly.

Rok 1748 - Září. Skrze tento rok škodlivé plemeno kobylek, opět v rozličných zemích a krajinách velkou spoustu učinilo, tak v krajině anglické, v krajině Rochester, kobylky všechn chmel pojedly.

Někteří zkoumatelé přirozených věcí, několik těch kobylek schytajíce je živé, chovali a znamenali, že ony zahradní zeleniny a trávu velmi dychtivě jedí.

Toho měsice ty žížaly v Polsku, přes Minsk, jako nějaké husté mračno letely, kdežto až k Mohyllovu, ano až k řece Dněpr všechno obili a trávu od nich požránno bylo. Ze Sedmihradské země obyvatelové sice ten zhoubný hmyz vyhnali, nicvšakméně po krátkém čase, takový zase se navrátil.

V Schellenbergu (Hammersdorfu) velkých stodol (a Stolzenburgu) v množství k víře nepodobném se posadil a až do křenů všechno vyvrátil a strávil. Největší nebezpečí bylo jest to, že kobylky právě tenkrát se pářily."

Český vesnický písmák a kronikář Ondřej Skuhrovský, který působil ve vsi Skuhrově jako místní učitel, zanechal o hejnech sarančat tuto dobovou informaci:

"Rok 1748. - V Slízku lítají kobylky, avšak ale hrozno poslouchati, v jakém způsobu se vynacházejí, když v hromadě lítají, tehdy že slunci nebeskému jeho blesk zastiňují, jak jich hustě letí. Jsou všelijakých barev, žlutý, modrý a zelený, dlouhý skoro na malýho čtvrt lokte a krále svýho nad sebou mají, ta má být veliká jako holubice a kam sedne, všichni se tam usadějí a nač padnou, všechno šmáhem sežerou. Však, ale dobrému stromu, který ovoce nese, tomu neuškodějí, ale na voleše a takové stromy se v hromadě na větvích shromáždějí, až se snima tlusté větve ulamujou, a když z toho místa se ukliděj, neřádu po nich na čtvrt lokte a z toho smrad pochází."

Je sice pravděpodobné, že v tomto roce (1748) se nějaký roj sarančí do Čech dostal, ale v každém případě to nebylo nic proti roku následujícímu, kdy zprávy z Čech znějí téměř hrozivě. A nebyly to pouze Čechy, které byly takto postiženy, na příklad v Lipnické kronice je k roku 1749 poznamenáno, že jde o "Kobylkový rok".

Stejně podobně vypovídá i již vzpomenutý kalendář "Ke cti a chvále sv. Václava":

"Rok 1749. červen. Vzpomenuté kobylky, jak v Polště, tak i v království Uherském, zase zaznamenati se daly a ty jenž okolo Rakycau ve vojvodství Plocheimu v lesích se vylíhly, začaly na osení velkou škodu činiti".

Škody, které způsobila sarančata na zemědělských kulturách nám velice podrobně vypisují relace krajských komisařů na Klatovsku a Plzeňsku a mluví rovněž i o tom, jakým způsobem bylo záplavě sarančat čeleno.

Dne 1.září 1749 dopadla tři hejna sarančat na pozemky Zelenohorského Borku, nedaleko Pomuka a sežrala všechnu otavu na lulkách. Neprodleně bylo vypraveno prosebné procesí, ale shodou okolnosti se sarančata zvedla a letěla přes lesy na Žinkovy a Kočkořov, asi 2 kilometry od Nepomuka, kde se usadily na polích. Následujícího dne 2.září pokračovala v tahu na Žitín a Březí asi kilometr daleko, kde se zdržela přes noc. Krajské úřady vydaly však mezitím instrukce, aby se proti nim vypravili lidé a snažili se křikem a hlouzarem je zaplašit. Podařilo se to však jenom díky tomu, že celé okolí bylo spasené a nebyla již zde žádná potrava. Sarančata se zvedla a táhla směrem k Plánickým lesům, odkud přiletla. Jejich množství bylo velmi veliké, neboť po dosednutí pokryla plochu kolem 35 korců (asi 10 hektarů), takže nebyla vůbec vidět půda.

Podle ličení krajských komisařů se zdálo, že sarančata po nějakou dobu odpočívala, pravděpodobně v hlubokých lesích nedaleko Plánice, neboť 5. září podávají krajští hejtmani další zprávu na pražské gubernium, že se sarančata na Žinkovsko vrátila, ale že k nim přiletěla další dvě hejna, která pak zlehla kromě vsi Petrovice, celé panství žinkovické.

Množství sarančat bylo prý tak děsivé, že tah jediného hejna tvořilo neproniknutelné mračno a trvalo po dobu 1 a půl hodiny, přičemž si místní správce stěžoval, že všechno úsili k jejich likvidaci bylo marné.

Dne 7. září již krajští hejtmané hovoří o tom, že zminěná 4 hejna se rozšířila na 6 a táži se, zda-li by nebylo možno ten "Ungeziefer" (havět) hubit ohněm. Potom se tito hejtmané odebrali k žinkvicím a dalí místo, kde byla sarančata položena a následkem rosy i ztuhlá, pokryt slámostí a zapálit. Avšak ani toto opatření se neukázalo přiliš účinné, neboť sarančata, dříve nežli k nim dospěl cheň, odskákala z jeho dosahu. Ostatně šlo v tomto případě pouze o malou plochu, jen asi půl hodiny v obvodu a pro nebezpečí lesního požáru již více pokusů podnikáno nebylo. Sarančata zkoušeli ještě plašit hlučem a k tomu účelu se shromáždilo asi 100 osob s kosami a bubny, klepačkami a jinými podobnými nástroji. Rozestavili se u jednoho pole a začali hromožit. Ale i v tomto případě byl výsledek téměř nulový. Zvedl se pouze jeden malý roj sarančat, ale opadál se zase snesl k zemi. Bylo při tom pozorováno jejich párení, při čemž samičky byly dlouhé asi 2 1/2 coule (asi 7 cm) a samečkové asi o 1/2 coule menší.

Když byly vyčerpány všechny možnosti, objevila se opět procesi, která byla ovšem nařízena krajskými komisaři, kdy ovšem samotní duchovní se k tomuto postupu stavěli velmi skepticky, neboť podle relaci komisařů: "některí kněží ukázali se vlažnými". Podivuhodné však na tom bylo, že: "skutečně také tam, kde procesi byla pořádána, kobylky se nesnesly". Zároveň však byl vydán rozkaz, aby napadené pozemky byly zaorány a osety čerstvým ovsem.

Když se zdálo, že sarančata pomalu mizí a obyvatelstvo se již utěšovalo, že je zbaveno této rány, dorazilo náhle 8. září nové hejno do Chocenic, kde jich bylo sice mnoho utlučeno a spáleno, ale veliké množství jich bylo opět k žinkvicím odehnáno větrem. Třebaže jich zde bylo pobito na 15 korcích (asi 4 ha), nebylo znát jejich úbytek, naopak sarančata se rozdělovala do hejn. Ještě 18. září podávali krajští hejtmané zprávu do Prahy, že se "kobylky" stále drží u Žinkov a Chocenic, a že tu sice každého rána, dokud jsou ztuhlé chladem, jsou побíjeny a k tomu i sousední obce se povolávají, ale vše to, že by nepomáhalo, kdyby s.v. (s vodpuštěním), prasata jich nejvíce kontribuovala, která ve stádech kobylky požírají tak, že úbytek jich jest patrný. Ovšem obyvatelstvo netají se s obavami, aby z toho ten dobytek neměl následky.

Konečně se dovidáme ze sdělení krajského úřadu ze dne 23. října 1749, že největší část "kobylek" byla jednak neúmornou pilí pobita, jednak prasaty k nimž kavky a vrány se přidružily, takže nyní když i citelná chladna a vlhkost přispěla, kobylky

skoro úplně vymizely. Bylo proto nařízeno, aby pole, kde byla nakladena vajíčka, byla zorána a zavláčena a z jara pak, aby byl zničen plod uložený ve skalách. Bylo veliké štěstí, že se sarančata objevila v této oblasti až po žnich, a že škody jimi způsobené byly hlavně na lukách.

O tomto náletu sarančat z roku 1749 dostal autor tohoto článku zprávu od Antoně ze Štěpánovic:

"Roku 1749 se u nás ukázal vzácný host - kobyly. Na Olešnicku bylo jich nepopsatelné množství. Aby se zabránilo jejich přiletu na Budějovicko, bylo požádáno dělostřelectvo o propuštění několika kusů střelby. Dvě kolony postaveny u vesnice Dobravice a dvě u Lubce a dvě tak zvané "Einsenbühl", aby jakmile by kobyly tálily, se začalo střílet ohněm.

V městě Budějovicích se při příletu kobylek mělo zvonit vše-mi zvony. A tak dne 31.srpna 1749, vznesla se hejna kobylek u Dlouhého mostu a odtud k vesnici Hlinsko. Bylo jich takové množství, že slunce bylo zastíněno. Zbytky jich se pak vznesly ku městu Hluboká, kde se rozptýlily.
Jest to v historii kraje a jižních Čech jedinečný záznam".

Od poloviny spíše však od konce 18. století se frekvence vpádů sarančat do Evropy zřetelně snižuje, neboť oblast jejich líhnutí, začala být ve stále zvyšující se míře, využívána zemědělsky.

K téměř posledním vpádům sarančat do Čech došlo ještě v roce 1838, kdy dne 7.června, padla sarančata nedaleko Plané na pole v Jemnici v tak nesmírném množství, že:

"Jich na place zvýši tam leželo a žádnými prostředky zamezit se nedaly. Komise politického úřadu plánského, která se na toto místo odebrala, shledala pole zcela zpustošené".
(Šumavan z 10.7.1875)

Četná pojednání přetravávající v zemědělské literatuře minulého století o tom "Jak hubit tyto strašné zhoubce všeho rostlinstva", jsou uvedena ještě v příručce J. Ulčíka "Popsání škod hmyzem" z roku 1879, jsou již ozvěnou minulosti.

Zbývá nám jenom poslední otázka a to, vymezení těch druhů sarančí, která by mohla přicházet do úvahy v souvislosti s jejich výskytem v Čechách a ve střední Evropě.

1. SARANČE STĚHOVAVÁ (LOCUSTA MIGRATORICA)

Nejpravděpodobnější druh, který se dodnes vyskytuje ve velikých hejnech a často přelétá velká území. Autorovi se podařil odchyt tohoto druhu v Praze dne 5. srpna 1989.

2. SARANČE VLAŠSKÁ (CALLIPTANEUS ITALIENS) L.

Dodnes se na našem území běžně vyskytující druh. Způsobuje u nás větší škody na polních kulturách, hlavně v teplejších oblastech. V porovnání se sarančí stěhovavou je však o mnoho menší a je také jinak vybarvené.

3. SARANČE PUSTINNÁ (SCHISTOCERA GREGARIA) Förek.

Vyskytuje se v tropické a suptropické oblasti východní Afriky a Přední Asie a napadá ve velkých hejnech sousední krajiny. Jejich výskyt v Evropě není vyloučen, avšak spíše v jejich jižních oblastech.

4. EREMOCHARIS INSIGNIS

Druh, který je rozšířen při severním okraji Sahary a škodí především v nejbližších oblastech. Je to však druh nápadný svou velkou hlavou a masivním tělem. Nelze proto vyloučit i náhodné zanesení většího hejna tohoto druhu až do střední Evropy, vzhledem k zápisům z let 1542 a 1546.

5. THMETIS CISTI F

Původem ze severní Afriky, kde žije v izolovaných lokalitách, avšak může také způsobit rozsáhléjší poškození zemědělských kultur. Rovněž o tomto druhu platí to co o předešlém, může se náhodně objevit v menším množství v jižních evropských oblastech.

"Dnes používané větné spojení s pojmenováním "kobylky", platí již ve významu pro příživníky a neužitečné lidi, stejně tak, jako tomu bylo i u našich předků. Avšak posunutí významu přešlo do moderního jazyka ve rčeních: "Je jich jako kobylek, spoušt jako po kobylkách, nebo hladoví jako kobylky" potom ukazuje na zcela konkrétní zkušenosti obyvatelstva českých zemí s témito tak obávanými škůdci.

(Přednáška v genealogickém aktivu "Klubu pro českou heraldiku a genealogii" - 20. 11. 1989).

GENEALOGICKÁ A HERALDICKÁ SPOLEČNOST V PRAZE

Založena podle zákona o dobrovolných organizacích a shromážděních č. 68/1951 Sb., stanovy schváleny rozhodnutím ministerstva vnitra čj. NV - III/3-2622/68 ze dne 29. prosince 1968, ustavující valná hromada 5. března 1969, zastavení činnosti 19. února 1981, schválení stanov rozhodnutím ministerstva vnitra ČR čj. AVS/1 - 908/89 ze dne 4. ledna 1990 a valná hromada 7. dubna 1990.

Správní výbor GHSP:

Předseda: JUDr. Pavel Liška, Kounická 50,
101 00 Praha 10

I. mistopředseda: Rudolf Melichar, Klimenstská 36,
(genealogická sekce) 110 00 Praha 1

II. mistopředseda: Ing. Jan Oulik, Bernoláková 1167
(heraldická sekce) 142 00 Praha 4

Členové výboru: JUDr. Vladislav Brož
PhDr. Jaroslav Honc (redakční skupina)
MUDr. Boleslav Lutonský
Jan Mareš
Dagmar Nováková (pokladník)
Jiřina Rubešová (matrikářka)
Josef Srp
František Širl (jednatel)
arch. Jan Kosař (náhradník)
Ing. Jiří Pech, CSc. (náhradník)

Revizní komise: doc. dr. Josef Blažek, CSc.
Ing. Libuše Holečková
Ladislav Procházka

Knihovník: Ing. Jaroslav Kec

Adresa klubovny, knihovny, archivu a listovních zásilek:

Vltavská 24 (druhý dům)
150 00 Praha 5 - Smíchov

Přednášky a konzultace (první a třetí středa, pololetní program):

Petrské náměstí 3 (za Bílou labutí)
Praha 1 - Nové město

Bankovní spojení: Česká státní spořitelna - Praha 1
běžný účet č. 53 61 143 - 018

Odběr časopisu je vázán na zaplacení členského ročního příspěvku Kčs 50,-, pro organizace (archivy, knihovny, muzea a pod.) podle objednávky a faktury.

Signet Samuela Adama z Veleslavína (dřevoryt z roku 1613)

LISTY GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ SPOLEČNOSTI V PRAZE

Pro své členy vydává Genealogická a heraldická společnost v Praze, podle odst. a čl. II/5 Stanov GHSP schválených rozhodnutím ministerstva vnitra čj. AVS/1-908/89 ze 4.1.1990.

Za původnost a obsah článků v Listech GHSP ručí autoři. Tištěno jako rukopis, autorská práva autorů zachována.

Redakční skupina pro vydávání Listů GHSP (abecedně, bez titulů):

Ladislav Forman (grafická úprava)

Jaroslava Honcová

Jaroslav Honc

Petr Kotal

Jan Oulík (výtvarná úprava)

Alžběta Štětková

Josef Zumr

Dáno do tisku: I/1991

Náklad: 1000 ks výtisků

Tisk: Mladá fronta - středisko "Romayor" - Praha 3 - Žižkov, Seifertova 42